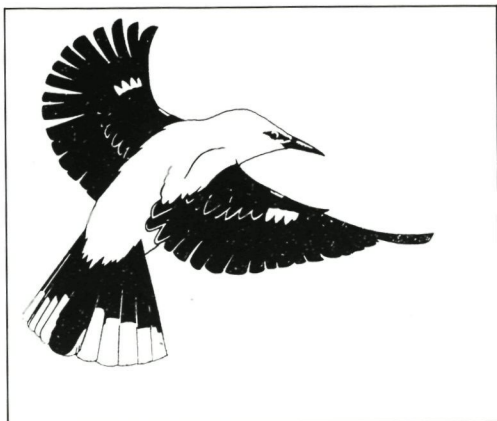

Wielewaaal

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
JANUARI 1991 JAARGANG 57
AFGIFTEKANTOOR 2300 TURNHOUT 1

Wielewaal

VLAAMS TIJDSCHRIFT VOOR
NATUURSTUDIE JANUARI 1991

H. FRANCKX.	
Brief van de voorzitter	1
R. DE LUST. Jager in scheervlucht: Het Smelleken	2
F. FLEURBAEY. Kinsendael - Kriekenput: een samenspel tussen beken, bomen ... mensen	4
R. WILLOCKX. Bijdrage tot de individuele herkenning van de Kamsalamander	7
Vijf voor twaalf	13
Van Aalscholver tot Zeis	14
Werk op de plank	16
Verenigingsberichten	17
Activiteitenkalender	20
Goed om te weten	23
Boekbespreking	28
W. SUETENS. FIR beschermt Lammergier in de Spaanse Pyreneeën	30
P. VAN DEN BREMT. Een gloed- nieuw recept van de redactieraad: Gewone ossetong en Wilde peer	32

Titelblad: Beukeblad - Foto R. Willockx

Administratie: De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Tel. 014/41 22 52 ('s maandags gesloten)

Hoofdredacteur: G. Luyts
Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41.67.45)

Lidmaatschap en abonnementen
België: 500 F. - Nederland en Luxemburg: 800 F
KNNV-leden: 700 F. - Andere landen: 900 F.
Giro: 000-0319785-73.

Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks
tijdschrift WIELEWAAL en het trimestriële tijdschrift
ORIOLUS.

Wielewaal-leden kunnen "Natura" ontvangen tegen een
gereduceerd tarief van fl. 27,50 per jaar.

Verantwoordelijke uitgever: G. Luyts, Turnhout

Druk: Matthys-Beccu, Turnhout

Brief van de voorzitter

Henri Franckx

Beste Wielewalers

De meeste mensen zijn zich eindelijk bewust geworden dat het leven op aarde in gevaar is. Vogels en andere dieren worden met uitroeiing bedreigd. Tropische regenwouden worden tienmaal vlugger ontbost en herplant. Moerassen en waterrijke gebieden worden gedraineerd of opgevuld. Woestijnen breiden zich angstwekkend uit. Enorme hoeveelheden afval worden dagelijks gestort op vuilnisbelten of verbrand in onveilige ovens.

Zelfs het klimaat verandert door het broeikaseffect. Bovendien nemen de mensen — de oorzaak van al deze problemen — in aantal toe met een nooit gekende snelheid.

Wat wereldwijd moet gedaan worden, is voldoende gekend: de energie efficiënter gebruiken, andere energiebronnen aanwenden, materialen recycleren, bomen planten, milieuvriendelijke landbouw propageren, een degelijke wetgeving voor natuurbehoud doen goedkeuren en politiciers kiezen, die al deze zaken willen waar maken.

Wat hoger werd vermeld voor de hele aarde is zeker waar voor ons land. Volgens een recent onderzoek is België, na Nederland, het vuilste land van Europa.. Nu wordt Vlaanderen gebufferd door de groene zone ten zuiden van Samber en Maas. Apart genomen is Vlaanderen het vuilste land te wereld. Onze beken en rivieren zijn biologisch dood. Ook de grond waarop wij leven en de lucht die we inademen zijn sterk vervuild. Wij zijn bezig van Vlaanderen één grote vuilnisbak te maken.

De mens moet dringend een ander ecologisch denk- en gedragspatroon aannemen. Ons verlangen en streven naar materiële welvaart en comfort is zo groot dat het ons blind maakt voor de vernietigende gevolgen voor het leefmilieu.

Economische groei en materiële welvaart zijn niet slecht. Zij moeten echter in evenwicht gebracht worden met welzijn en gezondheid.

Het volstaat niet alleen maar de landbouw en de industrie te veroordelen. Zij zijn wel de voornaamste, maar spijtig genoeg niet de enige vervuilers. Wij moeten onze eigen schuld durven erkennen en er zelf iets aan doen. Wij moeten niet terugkeren naar middeleeuwse toestanden, maar zonder een aanpassing van het huidige gedragspatroon zal het herstel van het leefmilieu een utopie blijven.

Deze overweging pleit de overheid niet vrij van haar verantwoordelijkheid. Zij moet zorgen dat er actief opgetreden wordt tegen de vervuiling van water, lucht en bodem. De enkeling, de industrie en de landbouw zullen uit eigen beweging en overtuiging immers hieraan zelf niet vlug meewerken.

Gelukkig wordt het Vlaamse milieubeleid van de jongste jaren gekenmerkt door een aanzienlijke tempoversnelling en een grotere planmatigheid. Natuurlijk kan niet verwacht worden dat de erfenis van vele jaren ondoeltreffend milieubeleid in korte tijd wordt weggewerkt.

De voorlopers van het milieubesef, dat nu stilaan begint door te dringen in bredere kringen, waren de mensen die contact hielden met de natuur.

Het zijn de pioniers van de natuurverenigingen, die ondanks tegenslagen en ontmoedigende ervaringen zijn blijven doorzetten. Alleen wanneer genoeg mensen gaan beseffen wat op het spel staat, zal ook op politiek vlak het getij keren. Ieder Wielewaler kan dan ook terecht fier zijn, deel uit te maken van een vereniging die zich inzet voor de bescherming van de vogels, voor het behoud van de ecosystemen en voor de kwaliteit van alle leven op aarde.

Voor De Wielewaal was 1990 een goed jaar: het aantal leden steeg weerom, de subsidies voor aankoop en beheer werden verhoogd, nooit werden in één jaar zoveel natuurgebieden veilig gesteld.

In 1991 komen we echter voor nieuwe uitdagingen: de reservatenwerking zal nog groeien, de verenigingsbladen moeten kwalitatief nog verbeteren en vanaf 1 januari stappen we in het 5e decreet. Het enige voordeel van dit laatste — een half personeelslid meer — zal hoegenaamd niet opwegen tegen de nadelen: veel meer administratief werk voor een uiteindelijk geringere subsidie.

In naam van de raad van beheer dank ik alle leden van De Wielewaal voor hun lidmaatschap en hun medewerking. Voor 1991 wensen wij u een goede gezondheid en veel geluk en voorspoed toe.

Jager in scheervlucht: Het Smelleken

Robert De Lust

De heer Ch. Kruyfhoofd uit Turnhout stelde ons vijf prachtige reproducties ter beschikking van afbeeldingen van Westeuropese valken.

Redactielid R. De Lust was graag bereid om deze illustraties van tekst te voorzien in zijn eigen, vertrouwde schrijfrant. We openen de reeks met het Smelleken, meteen de kleinste van onze inheemse valken en een soort die we in najaar en winter hier wel eens kunnen waarnemen.

Een ontmoeting met een Smelleken moet je afdwingen, rekening houdend met enkele tijds- en omgevingsfactoren. Gedurende het winterhalfjaar vindt die kleine, ongemeen vinnige valk alhier tal van milieu-elementen terug, die haar broedterreinen in Scandinavië typeren; het zijn wijdsse vlakten, al dan niet omrand met bomen, terreinen met geringe niveauverschillen, vochtige veen- en moeraslaagten, stilteplekken tussen bos- en parkterreinen, polders die in hun winterse leegte herinneren aan de openingen tussen de taigabossen. Het zijn kust- en rivierpolders, braaklandcomplexen tussen industrievestigingen, Kempense akker- en weilanden, heidevlakten die alle het opene gemeen hebben van het biotoop die eigen is aan laagliggende 'jagers'.

Waar Veldleeuweriken en Graspiepers foerageren, Kievitten, Goudplevieren en Spreeuwen uit jong koren of verse ploegaarde opwolven, jagen Smellekens.

Ontmoetingen met Smelleken gebeuren meestal onverwacht; een Smelleken duikt op gelijk een Sperwer doet; bij verrassing, snel, wendbaar, kordaat en vaak kortstondig. Zijn/haar jachttechniek dwingt hem/haar tot het overbruggen van grote afstanden. Anders dan dat bedachtzaam 'bidden' en 'flaneren' van Torenvalken, snelt het Smelleken bij of rakelings boven de grond naar ongeziene doelen. Smellekens verrassen hun prooien en zichzelf op het onvoorziene.

Hun vlucht is nerveus, gedragen door snelle slagen, door plotse wendingen en bruuske golvingen die alle hoogten en laagten van de bodem kaderen. Ze glijden zelden zoals Sperwers doen, maar suizen op krachtige, bijzonder vinnige halen van hun korte kromwieken, in slootgeulen, langs en boven bermen van rustend zaailand, zonder kreupelhout geheel te vermijden.

Hun roestplek is een steen, een kluit, een paaltje, een tak. Hun vlucht is soms gericht, soms spelen ze roulette. Een Veldleeuwerik verstijft te laat als hij zaden zoekt tussen Grote muur en de Graspieper vindt geen snelheid meer als hij paniekerig opstoot van de grond.

De jachtvlucht van het Smelleken combineert snel grijpen in de vlucht met stoten op een bodemzittende prooi. Al beoogt de vlucht van het Smelleken de prooien alsnog op te jagen, toch blijken 80 % van de prooien op de grond gegrepen te worden.

Amper in grootte-orde van een Grote lijster, valt het Smelleken Goudplevieren, strandlopers en zelfs Scholteksters aan. Kracht uit snelheid, durf uit verrassing purend, slaat dat woeste valkje dergelijke prooien, al zijn het vooral kleine zangvogels die het voornaamste voedselaandeel uitmaken.

Smellekens zijn broedvogels van Scandinavië en Britannië (*Falco columbarius aesalon*) en van IJsland (ondersoort *subaesalon*). Op IJsland en in Groot-Britannië nestelen ze meest op de grond, tussen lage en dichte (heideachtige) vegetatie of op rotskliffen. De

Scandinaafse vogels worden vaak(-st?) in bomen nestelend gevonden. Zelf vond ik nesten in lage dennen die op open terrein, dichtbij moerassen stonden, op plaatsen waar Regenwulpen graag broeden.

In Engeland bleken boomnesten duidelijk betere broedresultaten te geven (94 %) dan grondnesten (63 %) (cf. I. Newton). Oude boomnesten (van kraaiachtigen) vullen ze aan met fijn en vers materiaal. De 4 à 5 eieren (soms 6 tot 7) worden gedurende 28 tot 32 dagen (of gemiddeld 26 dagen per ei) bebroed, overwegend door het wijfje.

Het broedseizoen begint in het noorden vanaf einde mei, vaak pas in juni en de terugtrek 'piekt' in Ottenby (Öland) en Falsterbö in september. Smellekens zijn stevige vliegers die weinig angst tonen voor brede wateroversteekplaatsen. Hun trekdensiteit en/of populatiegrootte is mede daardoor (ook vanwege hun teruggetrokken nestgedrag) moeilijk te schatten. Een optie van ongeveer 10.000 broedparen, afgezien van de Russische populatie, lijkt aanvaardbaar (cf. B. Gensböl).

Het boeiendste gedragsaspect, de hofmakerij, beperkt zich vooral tot vocaal contact, al is weinig studie op dat vlak gedaan. Ook prooi-overhandigen door het mannetje is daar een onderdeel van. Hij zal overigens prooi blijven aanvoeren in de nestelperiode, al is zijn aandeel in broeden en jongenzorg soms zeer beperkt.

De trekrichting van de 'Scandinaven' ijkt zich op ZZW tot ZW, terwijl IJslandse vogels zuidelijk tot ZZO trekken. Enkele vondsten van '*subaesalon*' in Frankrijk en de Lage Landen liggen voor. In het veld is een betrouwbaar onderscheid tussen beide Europese vormen welhaast onmogelijk. *Subaesalon* is iets groter en donkerder dan *aesalon*.

Resumeren we de veldkenmerken, dan omschrijven we onze afstandelijke globaalindruk aldus: kleine, opvallend donkere valk, met kleine puntige, maar (aan de basis) brede vleugels en verhoudingsgewijze lange staart. Vooral het mannetje is bijzonder klein en zelfs het iets grotere wijfje valt binnen de maten van een mannetjes Torenvalk, van een mannetje Sperwer en van een Boomvalk.

Bij uitstekende observatiekanten vallen op: het mannetje heeft een blauwig-grijze bovenzijde (zie afbeelding), een bleke tot crèmemige onderkant die overlangse vlekken en strepen vertoont, een donkere subterminale staartband. Zijn hals is iets rossig geaccentueerd en de kop heeft een vage gezichtstekening. Het wijfje is donkerbruin (evenals de juvenielen), bijna egaal getint op de bovenkant en ook de onderzijde kan (mede wegens de belichting) erg donker uitvallen. De gezichtstekening van het wijfje is meer uitgesproken.

Met dank aan de heer Ch. Kruyfhoofd voor het gebruik van de illustratie.

R. De Lust, Leegstraat 29, 9960 Assenede

Inhoud Wielewaal 1990

ALLAERTS W. Wielewaal-themanummer over 'dispersie-problematiek' in zoogdierpopulaties	45
ALLAERTS W. Dieren in het verkeer hebben geen verweer	62
CRIEL D. Kunstmatige schuilplaatsen voor roofdieren	59
DE FRAINE R. Schets van de avifauna van de Demervallei tussen Diest en Aarschot	93
DE LUST R. Heidevogel van origine: de Goudplevier	2
DE LUST R. Heggemus: boeiender dan haar uiterlijk	133
DE RIDDER M. De Wilde Kaardebol <i>Dipsacus sylvestris</i> Huds.	141
DE SMET R. Bergeenden <i>Tadorna tadorna</i> : parels van polder en wad	173
DE WOLF M. Hoe overwinteren planten?	8
DHOLLANDER J., F. SAMAN. Vijf jaar begrazing in het staatsbos "De Stropers"	17
DICTUS P. Nieuwe gegevens over de Meervleermuis <i>Myotis dasycneme</i> en de Ruige Dwergvleermuis <i>Pipistrellus nathusii</i>	57
FLEURBAEY F. Het Poelbos: van steengroeve tot natuurreserveaat	224
FLORIZOONE F. De Bonte Kraai: een dankbare wintergast	6
FRANCKX. Brief van de voorzitter	1
HENGVELD R. De relevantie van invasies	46
HYLA-Werkgroep. Waar zitten ze nu nog... die amfibieën en reptielen?	
Deel 1: hagedissen en slangen	102
HYLA-Werkgroep. Waar zitten ze nu nog... die amfibieën en reptielen?	
Deel 2: salamanders	149
HYLA-Werkgroep. Waar zitten ze nu nog... die amfibieën en reptielen?	
Deel 3: padden en kikkers	177
KLINOWSKA M. Walvissen, dolfinen en bruinvissen: overleving en verspreiding in een warmere wereld	50
LEFEVRE A. Beenderfragmenten van amfibieën in braakballen	140
LUYTS G. De Ooievaars dachten ditmaal eens aan zichzelf in Ravels	138
MAES V. Een dichter kan niet alles weten	137
MARTENS G.J. zie ook STRIJBOSCH H.	
NIJS G. De flora in de Demervallei tussen Diest en Aarschot	98
ORBIE G. IJseend geen vriendje van de Kokmeeuw	23
Primeur: vogelbeschermers evacueerden huiszwaluwkolonie met succes	188
ROBBRECHT G. Het FIR in de bres voor de Zeearend in Joegoslavië	221
SPAARGAREN J.J. zie ook STRIJBOSCH H.	
STRIJBOSCH H., G.J. MARTENS, J.J. SPAARGAREN. Onderzoek aan ei-afzetgebieden van de Zandhagedis	11
VAN CEUNEBROECK P. Naar een natuurpark Vlaamse Ardennen!?	64
VAN DAELE. Het Madeliefje	175
VAN DEN BERGE K. Opgelet voor tekebeten!	143
VAN DER REEST P.J. Kleine zoogdieren in wegbermen	56
Voorintekening op het boek "Zijn er nog vogels?", een avifauna voor de Wielewaalafdeling Schelde-Leie	228
Voor u gesprokkeld	25, 66, 111, 156, 190, 233
Vijf voor twaalf	83, 112, 158, 201, 235
Verenigingsberichten	26, 69, 115, 160, 203, 236
Activiteitenkalender	30, 73, 117, 163, 194, 240
Uit het wetstraatje	245
Werk op de plank	40, 80, 122, 252
Van Aalscholver tot Zeis	35/ 85, 114, 155, 200, 253
Goed om te weten	37, 86, 127, 168, 216, 256
Boekbesprekingen	90, 259
In het spaarvarkentje - onze reservatenfondsen	91, 208

Kinsendael - Kriekenput: een samenspel tussen beken, bomen en... mensen

Filip Fleurbaey

Met het Poelbos in Jette werd in het novembernummer een reeks bijdragen ingezet over de natuurgebieden in onze hoofdstad.

Het tweede staatsnatuurreservaat in het Brussels Gewest heet Kinsendael-Kriekenput en wordt hier nu aan u voorgesteld.

1. Historiek

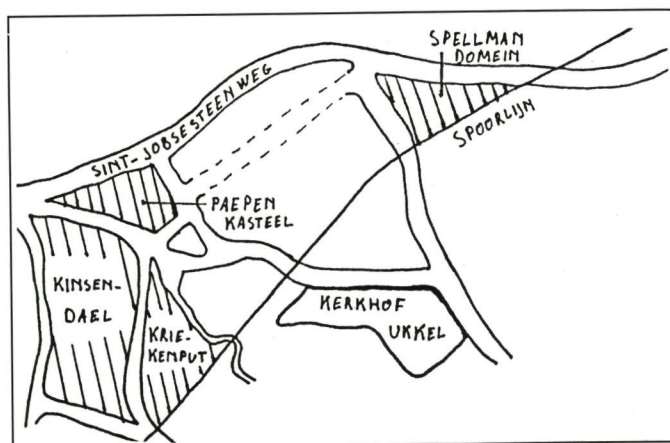
Het Kinsendael-moeras vormt samen met de Kriekenput één van de voornaamste groene zones in het Brussels Gewest. We krijgen er een idee van het oorspronkelijke landschap in de streek: bossen, dicht struikgewas, moerassen en beekdalen.

Door Ukkel stroomt de Geleysbeek, zelf een zijbeek van de Zenne. Nu ligt deze beek onder de Sint Jobsesteenweg, alhoewel men er aan denkt om delen terug open te leggen. De charme van de omgeving zou er bij winnen.

Toch was dit gebied tot voor kort nog zeer aantrekkelijk. Verschillende kastelen met uitgestrekte domeinen waren er te vinden. Het Spellmannkasteel, met errond een prachtig bronnengebied, is enkele maanden geleden gesloopt en vervangen door flatgebouwen. Enkel een stenen leeuw aan de steenweg herinnert er nog aan. Iets verder staat het Paepenkasteel, dat nu gerestaureerd wordt, maar zich tot voor kort in een deplorabele toestand bevond: het dak was stuk, de vloer gestolen (!) en het houtwerk vormde een ideale groeiplaats voor de Huiszwam. Tenslotte vinden we het domein Kinsendael, waar tot 1960 ook een kasteel stond.

De geschiedenis van het domein gaat terug tot 1293 toen een begijntje Kristina van Glatbeke er zich vestigde (de oorspronkelijke naam was Hof ter Glatbeke). Er was toen één groot gebied: het Croelst, ongeveer het huidige Kinsendael en Paepenkasteel samen. In 1530 werd het Groelst opgesplitst in de twee huidige domeinen, en een hele reeks notabelen vestigden zich de eeuwen erna in het Kinsendael-kasteel. De meest bekende was Charles Woeste (1838-1922), die vanaf 1874 volksvertegenwoordiger was voor Aalst. Hij was 30 jaar lang voorzitter van de Katholieke Partij, had onrechtstreeks veel macht over regeringen, en was in Aalst de grote rivaal van Priester Daens, die daar op kwam.

In 1960 werden 7ha 40a aangekocht door de Compagnie Immobilière de Belgique. Het kasteel werd afgebroken en er ontstonden plannen om de zuidelijke ring door te trekken en de resterende gronden te bebouwen met woningen en kantoren. Bij de plaatselijke bevolking rees zwaar verzet en verschillende acties, gecoördineerd door de Vereniging der Woonwijkcommissies van Ukkel, werden gevoerd. Na een juridisch administratief steekspel kocht het toenmalig staatssecretariaat van Brussel, o.l.v. dhr. Valkeniers, het gebied aan en werd het in 1989 een erkend natuurreservaat.

2. Hydrografie

Rondom de Geleysbeek ontspringen verschillende bronnen. Deze ontstaan doordat regenwater doorheen de zandige Brusseliaanlagen naar beneden zakt en uiteindelijk op ondoordringbare kleilagen van het Ieperiaan stuit. Het water wordt daar naar buiten gestuwd en er ontstaan bronnetjes. Op het kaartje ziet men duidelijk 2 afgebakende gebieden: Kriekenput en Kinsendael.

Doorheen de Kriekenput, eigenlijk ondoordringbaar door het dichte struikgewas, loopt de Kinsenbeek. Deze mondt aan Kinsendael in de Groelstbeek uit, welke zelf naar de Geleysbeek loopt. Beide gebieden vormen hydrografisch een geheel, zodat ze alle twee beschermd zijn: men spreekt van Kinsendael-Kriekenput. De natuur laat zich niet zo maar begrenzen door straten. Eigenlijk is iedere begrenzing, ook de huidige, kunstmatig. Zo stelt men nu vast dat de Kinsenbeek dreigt te verzanden door afgravingen aan het hogergelegen kerkhof van Ukkel. Men tracht dit op te lossen door enkele vijvers langsheen de beek regelmatig uit te diepen.

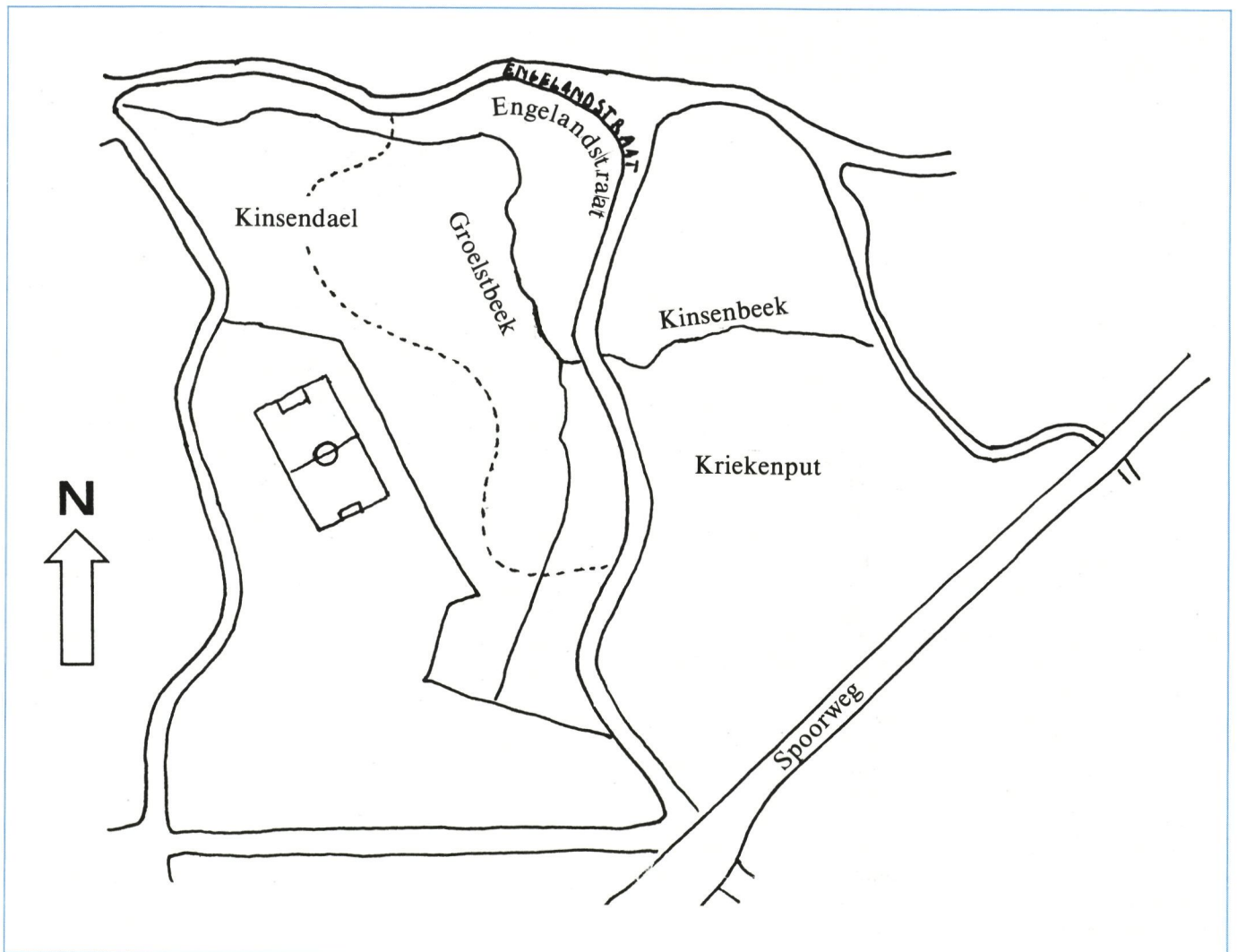
Op wandel...

Een rustig kabbelend beekje met helder water, slingert zich door het bos, in een natuurlijke vallei... Bijna ondenkbaar voor wie dagelijks naar Brussel pendelt. Toch vormt dit de charme van het domein.

Weelderige bloei van Bittere veldkers in moerassige omgeving.

Foto: A. Joekoff

Het reservaat bestaat uit twee delen: Kinsendael en Kriekenput. Hydrografisch vormen beide één geheel. De stippellijn stelt de wandelpad doorheen het gebied voor.

Zicht op de Groelstbeek

Foto: A. Joekoff

Langsheen de Groelstbeek waren vroeger graslanden die nu verlaten zijn en overwoekerd werden door elzenbroek. De Zwarte els is één van de weinige bomen die in moeras kan overleven. Op de wortels vinden we gezwellen, bestaande uit wortelknolletjes waarin zich een bacterie bevindt. Deze stelt de boom in staat stikstof uit de lucht te binden, waardoor hij aangepast is aan het leven in moerassen.

Het bladstrooisel van de Els is uitstekend, en in de herfst vinden we heel wat paddestoelen en schimmels in een elzenbroek: de propjes, katjes, bladeren, wortels, zaadjes,... elk hebben ze hun specifieke schimmelsoorten. In de winter herkennen we de boom aan de houtige elzenpropjes.

Daartussen zitten de zaden: een smal gevleugeld nootje, dat niet ver kan wegwaaien. Zaadverbreiding gebeurt dan ook vooral via het water. De zaadjes blijven dank zij het bezit van luchtholten drijven.

Verder hebben deze nootjes een belangrijke voedingsfunctie: regelmatig kan je groepen Sijzen zien foerageren van boom tot boom.

Het is in de ondergroei van dit vochtig stuk dat we een aantal zeldzame planten vinden: Bittere veldkers, Dotterbloem, Adderwortel, Groot hoefblad en Kleine watereppe.

Verder weg van de vallei krijgen we een droger bostype. Hier zien we duidelijk dat we in een verwilderd kasteelpark lopen: Braam, Taxus, Sneeuwbes, Tamme kastanje en Paardekastanje staan er tussen linde, esdoorn, eik en Beuk. De gelaagdheid van het bos valt duidelijk op. In het voorjaar trekt de kruidlaag de aandacht. Een wit

tapijt van Bosanemoon, afgewisseld met het gele Speenkruid en daartussen verspreid Muskuskruid,. Gevlekte aronskelk en Vingerhelmbloem. Ook in het vogelleven krijgen we een dergelijke gelaagdheid. Zo heeft de Tuinfluiter voldoende aan 6 m. hoogte, terwijl de Zwartkop een hogere begroeiing verkiest en de Appelvink enkel te vinden is in de hoogste kruinen.

Avifaunistisch is het gebied zeer interessant. De grote diversiteit draagt er toe bij dat verschillende soorten hier gaan broeden. De Grauwe vliegenvanger verkiest open ruimten, waar hij, vanaf een lage uitkijkpost (paaltje of dood hout) insecten kan jagen. Het Winterkoninkje heeft graag dicht kreupelhout, de spechten liefst oude dode rechtopstaande bomen, niet alleen als nestholte, maar vooral als voedselplaats (de Groene, Kleine en Grote bonte specht nestelen in het domein).

Eens de nestperiode voorbij gaan veel van deze vogels zich verplaatsen naar nabijgelegen gebieden. Vanuit de lucht gezien lijkt Kinsendael samen met de Kauwberg en het aangrenzende Zoniënwood één groot parkgebied. Veel vogels, geringd in Kinsendael, heeft men later elders in de omgeving teruggevonden, terwijl er anderzijds uit de omgeving ook veel vogels naar het domein komen. Vooral het rustig, ondiepe beekwater trekt hen aan: tijdens droge zomers vormt het een ideale badplaats voor veel Merels, maar ook voor de Europese kanarie die op de Kauwberg broedt.

Tijdens de winters tenslotte vinden veel vogels er rust en voedsel. Naast de reeds genoemde Sijjes is dit ook zo voor Kepen.

Zelfs de Grote gele kwik, die normaal naar Afrika trekt, overwintert er regelmatig.

Tot slot

Het Kinsendael domein is enorm gevarieerd, en het beheer moet de huidige situatie bestendigen. De erkenning als natuurgebied vormt daartoe de belangrijkste voorwaarde. De aandacht van de beheerders gaat vooral uit naar de verdere omgeving: water komt uit hogergelegen onbeschermde delen, vogels komen en gaan naar verderaf gelegen gebieden. In het Brusselse, met zijn enorme bevolkingsdruk is het zeker geen gemakkelijke taak om besturen en bewoners te motiveren...

Het gebied is vrij toegankelijk. Er is een leerwandelpad doorheen het bos. De begeleidende tekst kan worden besteld bij:

Bestuur Natuur Educatief Centrum
Vautierstraat 29
1000 Brussel

Met dank aan Dhr. Jouret, Dhr. Deblandere, Dhr. De Boe en Mevr. Mertens voor het ter beschikking stellen van informatie en het doornemen van deze tekst.

Literatuur

- M. Tanghe. *Rapport écologique concernant le site du Kinsendael à Uccle*. ULB.
- H. de Wavrin. *Le Kinsendael: Reserve Ucclesia*. Sept. 1977.
- E. Clicheroux. *Le domaine de Kinsendael. Propriété terrienne*. Mei 1989.

F. Fleurbaey, Herendal 141/18, 1150 Brussel.

Voor hun voortplanting zijn amfibieën afhankelijk van geschikte waters waarin ze soms maandenlang verblijven. Het grootste deel van het jaar brengen ze echter door op het land. Door deze speciale levenswijze zijn ze dubbel kwetsbaar.

Dit artikel heeft tot doel u te informeren over de individuele herkenning van Kamsalamanders. Deze watersalamander gaat in grote delen van West-Europa achteruit. In 1979 werd *Triturus cristatus* als te beschermen soort op de lijst geplaatst van de Conventie van Bern.

Bijdrage tot de individuele herkenning van de Kamsalamander

Rudy Willockx

De leekedis

*Een zuiver waterken ligt in het lover
Te rusten. 't Blauwe zonlicht valt er op,
En eene spinne kruipt er langzaam over
En wrijft soms met een pootje over haren kop.*

*Nu komt een schrijverke uit het gras gedreven
En spoedt zich warr'lend door het jonge riet,
En doet het water eene wijle beven,
Zoodat de spin verwonderd ommezie.*

*De poel wordt stille, en tusschen grauwe keien,
Heel diepe langs den grond, zie 'k zachtjes aan
Een oude leekedis zich neerevleien
En haren steert traag heen en weere gaan.*

Herman Teirlinck
uit: Verzen

In 1981 en 1982 werden 9 veedrinkpoelen in het Mechelse onderzocht op amfibieën. De aanwezigheid van 6 soorten werd vastgesteld. Gewone pad *Bufo bufo*, Bruine kikker *Rana temporaria*, Groene kikker *Rana esculenta complex*, Kleine watersalamander *Triturus vulgaris*, Alpenwatersalamander *Triturus alpestris* en... Kamsalamander *Triturus cristatus*.

Voor laatstgenoemde betrof het de eerste vondst voor de streek.

In 1982 werd besloten een klein onderzoek te wijden aan de Kamsalamander met als doel na te gaan in hoeverre de dieren individueel herkend konden worden.

Van bom tot poel

De poelen liggen in een weidegebied doorsneden met enkele ondiepe grachten afgezoomd met knotwilgen en Canadapopulieren. Na een natte winter zijn de weiden erg drassig, vaak met enkele plassen waarin Bruine kikkers eieren komen afzetten. Aan de rand van de weiden, die uitsluitend worden begraasd door melkvee, overleven nog enkele relictten van de oorspronkelijke vegetatie. Het zijn voornamelijk Koekeksbloem, Kruipend zenegroen, een enkele Knolsteenbreek en

Poel omrasterd met een toegang voor het vee.
Op de achtergrond een deel van het landbiotoop.

Vogelmelk. De veedrinkpoelen zijn bomkraters, ontstaan tijdens de tweede wereldoorlog toen de nabijgelegen spoorlijn Mechelen-Brussel herhaaldelijk werd gebombardeerd. Het spoorwegtalud is dichtbegroeid met Robinia en Eenstijlige meidoorn.

Beheer

Dank zij de welwillende houding van de landbouwers mag de Wielewaal — afdeling Mechelen — de drinkpoelen beheren. De zwaar verlande poelen werden tot op zowat een meter uitgediept en omrasterd met prikkeldraad.

Het wegvangen van watersalamanders is beëindigd dankzij het toezicht van Wielewaalleden. Muskusratten bewonen elke drinkpoel. Deze dieren woelen het water om waardoor het troebel wordt en bovendien bijten ze waterplanten af waaraan salamanders hun eieren klevan. Om deze redenen wordt de Muskusrat sinds 1989 met fuiken bestreden.

Beschrijving van de poelen

De bestudeerde poelen liggen op vrij korte afstand van elkaar. De grootste afstand, die van poel 1 tot poel 7 is 259 meter. Met uitzondering van poel 9, hebben de andere drinkpoelen een geleidelijk aflopende oever en een grote vlakke bodem. De poelen 1, 3 en 9 zijn slechts enkele uren gedeeltelijk beschaduwde, terwijl slechts één poel (6) de ganse dag afgeschermd is van het zonlicht.

Poel 1

Oppervlakte 57 m² - diepte 1 m. - niet omrasterd.

Tot 1986 een mooie poel met veel Mannagras en waterranonkel en tot dan vooral bewoond door Kleine watersalamanders. Vanaf 1986 jaarlijks algenbloei. In maart 1988 werden bij vergissing ongeveer 2 ton aardappelen in de poel gestort. Het grootste deel werd manueel verwijderd, maar dit kon niet beletten dat het poelwater het ganse jaar giste.

Poel 3

Oppervlakte 154 m² - diepte 1,30 m. - omrasterd.

Een prachtige poel met waterweegbree, sterrekroos, Gekruld fonteinkruid en een zoom Mannagras.

Poel 3

Oppervlakte 160 m² - diepte 1 m. - omrasterd.

Grenst aan de spoorwegtalud. Stond tot 1987 in verbinding met een greppel. Geen plantengroei, wel algenbloei en soms Driedoornige stekelbaars.

In 1988 werd de verbinding met de greppel afgesloten.

Poel 4

Oppervlakte 115 m² - diepte 90 cm. - omrasterd.

Het verst van de spoorwegtalud gelegen. De watervegetatie bestaat vooral uit waterranonkel en Mannagras.

Poel 5

Oppervlakte 113 m² - diepte 1,30 m. - omrasterd.

De oppervlakte is voor zowat 70 % begroeid met Mannagras.

Poel 6

Oppervlakte 95 m² - diepte 90 cm. - omrasterd.

Volledig overschaduwd - zeer weinig waterplanten.

Poel 7

Oppervlakte 254 m² - diepte 90 cm. - omrasterd.

Ook deze poel stond in verbinding met een greppel. Hierdoor geschiedde aanvoer van vervuild water en Driedoornige stekelbaars. In 1988 werd deze toevoer afgedamd. Op de bodem liggen enkele wilgenstronken.

Poel 8

Oppervlakte 177 m² - diepte 90 cm. - omrasterd.

Deze poel was nagenoeg volledig verland en jaarlijks was er algenbloei. In 1987 en 1988 werd deze uitgediept. Nu is het een mooie plas met Gekruld fonteinkruid, sterrekroos en een zoom Mannagras.

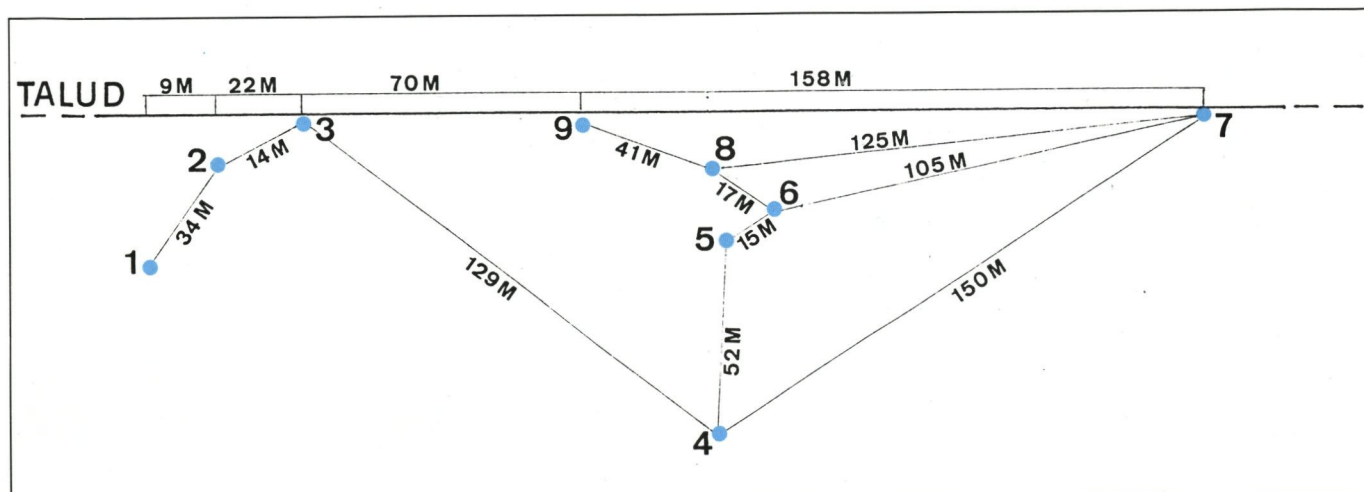
Poel 9

Oppervlakte 50 m² - diepte 1,30 m. - omrasterd.

Deze diepere poel is enkele uren per dag gedeeltelijk overschaduwd. De schaarse plantengroei bestaat vooral uit sterrekroos.

Natuurvriendelijk onderzoek met amfibieënfuiken

Het besluit van 22 september 1980 beschermt de amfibieën en reptielen in het Vlaamse Gewest. Daarom werd een vrijstelling gevraagd en een vergunning om met fuiken amfibieën te vangen. Met deze manier van inventariseren is er weinig of geen verstoring, het water wordt niet omgewoeld en de vegetatie wordt nagenoeg niet beschadigd.

Terreinschets met ligging van de poelen en de onderlinge afstanden.

Aangezien het onderzoek na de werkuren diende uitgevoerd, werden de fuiken gecontroleerd na 19 uur en om de 24 uur. Was het onmogelijk de fuiken na te kijken binnen de 48 uur, dan werden ze uit het water genomen. Dit was noodzakelijk om de voor de salamanders niet zo prettige aanwezigheid van natuurlijke vijanden te beperken. Overigens was het voorkomen van Kamsalamanders geen weldaad voor de andere watersalamandersoorten. Zo braakte een man Kamsalamanders tijdens de controle 2 volgroeide Kleine watersalamanders uit!

De drie soorten watersalamanders die in het studiegebied voorkomen zijn overigens allen vraatzuchtig. Om deze reden werden de fuiken, eens dat de salamanderlarven begonnen toe te nemen, uit het water genomen. Uiteraard werden bij het "fuiken" enkele wonderbaarlijke vangsten gedaan. Zo op 6 mei 1986, toen in 2 fuiken 82 Alpenwatersalamanders, 21 Kleine watersalamanders en 11 Kamsalamanders werden gevangen.

Bepotelen en fotograferen

Om de Kamsalamanders individueel te herkennen werden ze in een kleine met water gevulde cuvette geschoven. Tussen de voor- en achterkant (de gevangen dieren hadden voldoende bewegingsruimte) kon zo de buikzijde gefotografeerd worden.

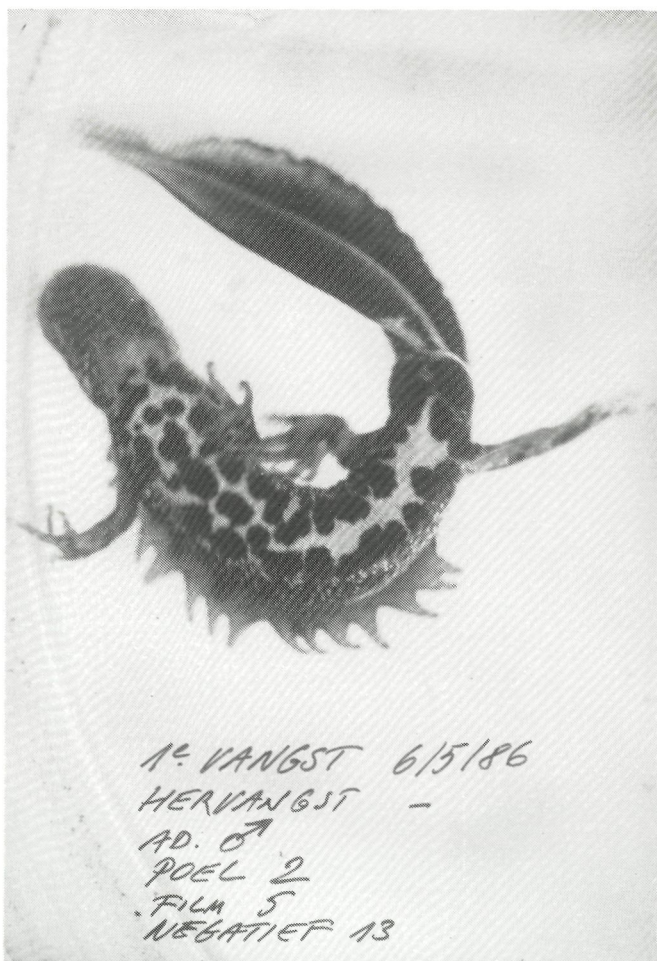
Deze buiktekening bleek individueel te verschillen en door vergelijking van het vlekkenpatroon kon een vangst als eerste- of hervangst vastgesteld worden.

Op de foto's werden als notities, datum, datum hervangst, geslacht, nummer poel, film en nr. negatief aangebracht. Deze werkwijze gaf enige problemen. De Kamsalamanders moesten bij voorkeur gestrekt gefotografeerd worden, want wanneer de dieren bewegen, kan er een vervorming zijn van de buiktekening. In de cuvette zochten de dieren een uitweg en waren soms tot 10 minuten niet te fotograferen. Tijdens het vroege voorjaar gebeurde het veld-

werk onder bijzonder "aangename" omstandigheden. Sneeuwbuien, overvloedige, ijskoude regen en striemende wind. Hierdoor was er dikwijls onzekerheid of de opnamen al dan niet gelukt waren.

Probeer eens een fotocopieerapparaat

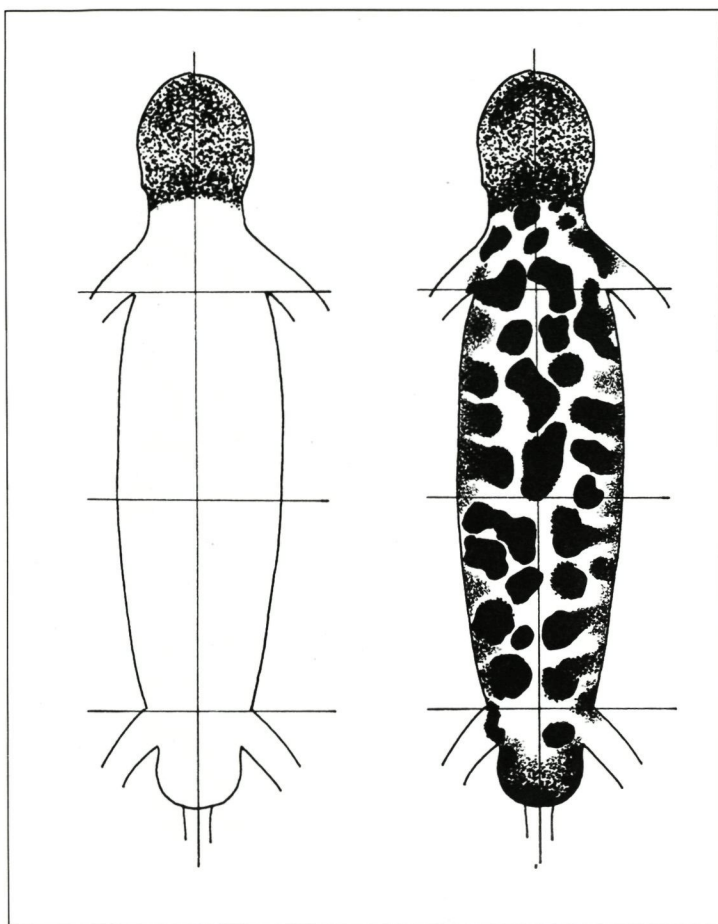
Dit science-fiction-idee van een leuker resulteerde in een vooraf getekende "blanco" Kamsalamander met raster. Het vlekkenpatroon van de gevangen "kammen" werd ter plaatse met een potlood overgetekend en thuis met inkt ingekleurd. De blanco's en de afgewerkte buiktekeningen kunnen dan naar believen gefotocopieerd worden. Deze werkwijze werd verder vereenvoudigd, door nog enkel de meest opvallende vlekken over te tekenen, met als resultaat een "klasseren" van de buikjes volgens de vlekentekeningen.

Deze Kamsalamander tracht uit de cuvette te ontsnappen. Let op de gegevens.

Kamsalamander in de hand gefotografeerd. Let op de cirkelvormige buiktekening.

Voorbeeld van "blanco" salamander en met de hand getekend vlekkenpatroon.

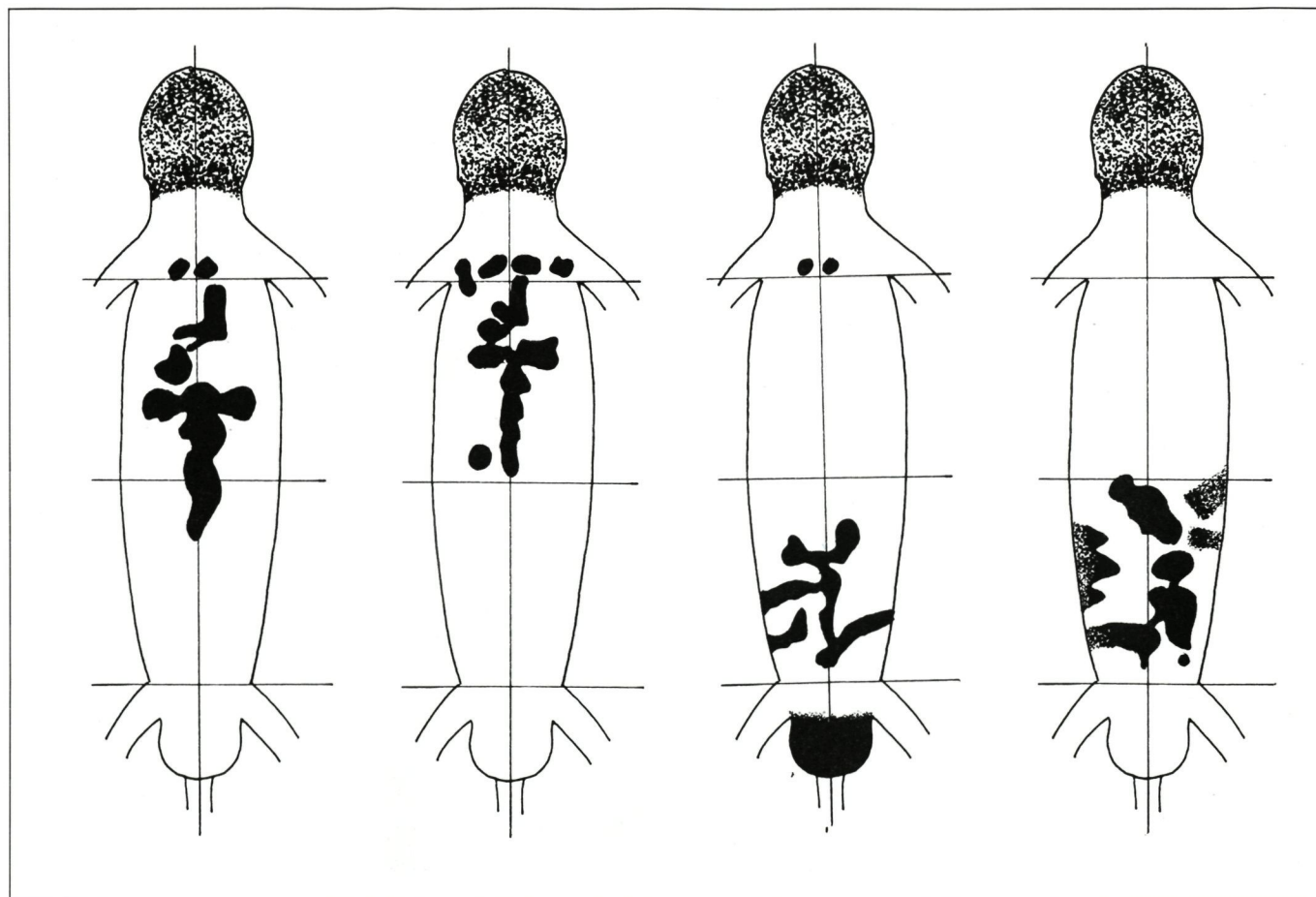
Bijvoorbeeld vertikale of horizontale typen, dieren die enkel op de borst getekend zijn of een speciaal vlekkenpatroon op de buik vertonen.

De cuvette hoefde niet langer gebruikt, omdat door voornoemde werkwijze het overtekenen van de salamanderbuiken vanuit de (natte) hand gebeurde.

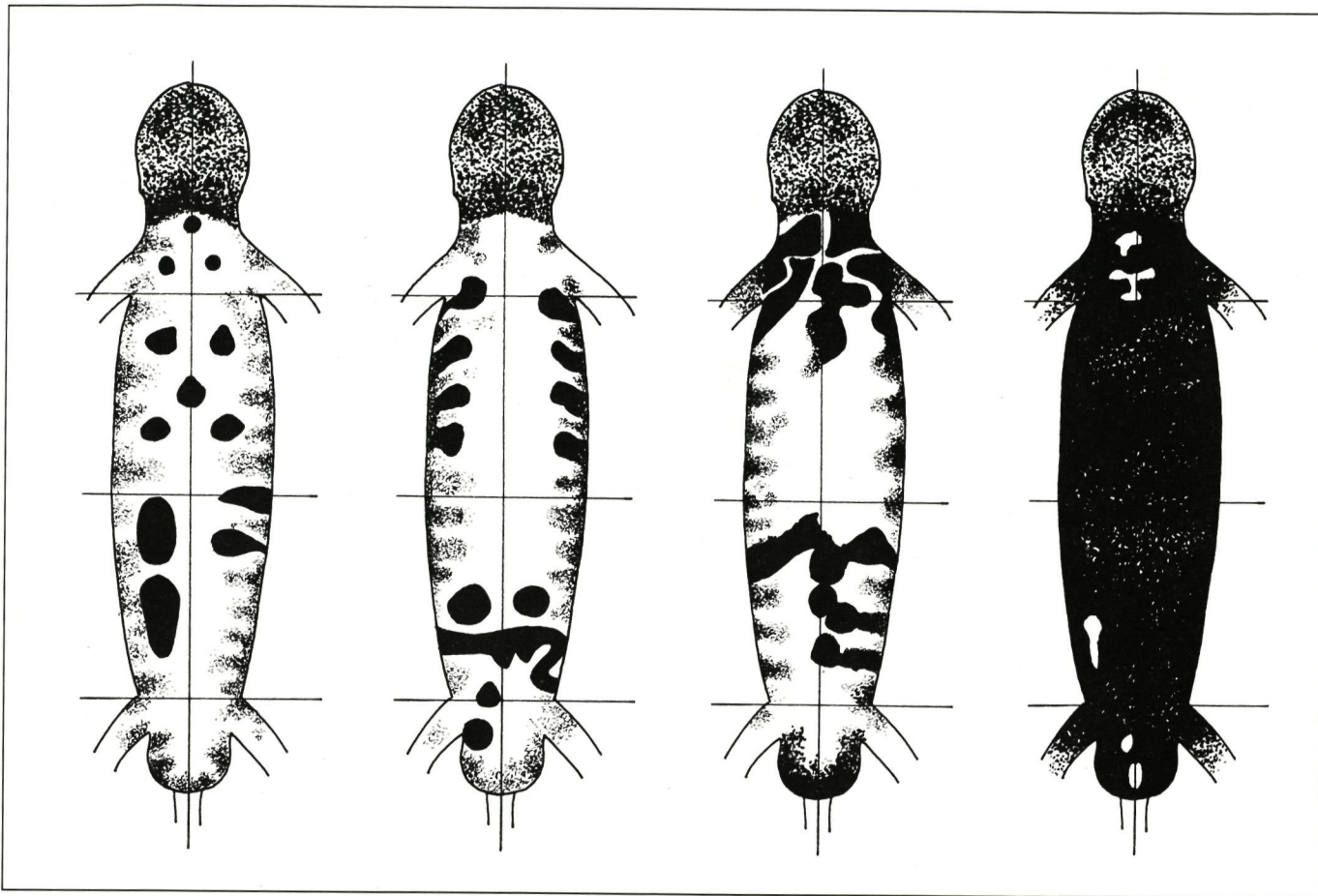
Bij subadulte dieren is het noodzakelijk het volledige vlekkenpatroon nauwkeurig over te tekenen. Door de terugvangsten is bewezen dat zeer kleine puntjes mettertijd kunnen uitgroeien tot grote vlekken.

Vangresultaten per poel

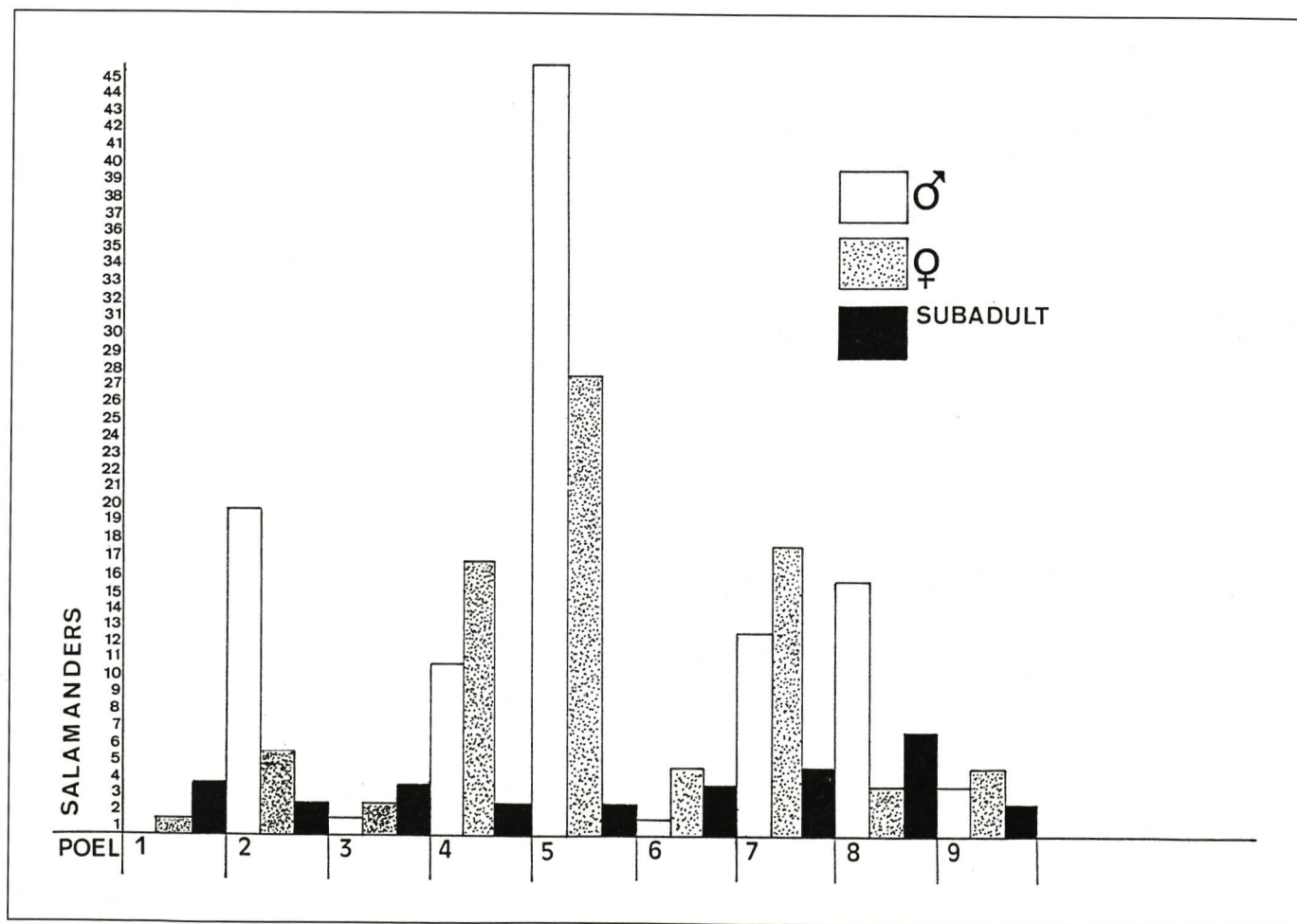
In beschaduwde poelen of poelen met weinig plantengroei waren de vangsten eerder klein. Vooral poelen met veel Mannagras genoten de voorkeur van de Kamsalamanders. Waarschijnlijk omdat dit op het watervlak drijvende gras goede schuilmogelijkheden geeft en omdat het lange soepele gras zeer geschikt is om de eieren ertussen te kleven.

Voorbeelden van Kamsalamanders waarvan alleen de opvallende borst- en buikvlekken overgetekend zijn. Bij het vlekkenpatroon van de onderbuik zijn twee kleine vlekjes op de borst en de zwarte cloaca als bijkomende herkenningmiddelen ingetekend.

"4 onvergetelijke buikjes".

Aantallen Kamsalamanders per poel periode 24/2/1986 tot 18/6/1989.

Toon uw buikje en ik zal u zeggen wie ge zijt

Tijdens de periode 1986-1987 werden 210 Kamsalamanders individueel herkend, met een verhouding van 105 mannetjes (50 %), 78 vrouwtjes (37 %) en 27 subadulten (13 %). Subadulten zijn niet volwassen dieren vanaf het 2de levensjaar. Van de 183 adulten werden er 38 (21 %) minstens eenmaal gevangen. Van de 142 adulten (de vangsten van 1989 zijn hier niet meegeteld), werden 13 dieren (9 %) na een jaar teruggevangen. Na 2 jaar waren het nog 4 salamanders (2,8 %) en na drie jaar nog slechts 2 salamanders (1,4 %).

Tijdens de inventarisatie kon herhaaldelijk vastgesteld worden dat sommige Kamsalamanders maandenlang in dezelfde poel blijven.

Voorbeeld: 1 man in de fuik op 04.01.89 (bij een watertemperatuur van 1° C) teruggevangen in dezelfde poel op 09.06.89.

Kamsalamanders kunnen ook jaar na jaar naar dezelfde poel trekken. Een man Kamsalamander gevangen in poel 5 op 28.04.86 bevond zich opnieuw in de fuik op 13.05.87 en op 04.05.88.

Een mannetje in de aquatische fase werd gevangen op 6.05.88 en 04.04.89.

Uit het onderzoek bleek dat Kamsalamanders tijdens de voortplantingsperiode ook naar andere poelen trekken. Een man gevangen in poel 8 op 31.05.86 werd "gefuikt" op 19.06.86 in poel 6. Waarschijnlijk een burenbetocht, want deze poelen liggen slechts 17 meter van elkaar.

Een andere avonturier aanwezig in poel 2 op 28.04.86, was nauwelijks 8 dagen vroeger in een uitstekende conditie aangetroffen in poel 7. In rechte lijn een afstand van ongeveer 250 meter.

Een subadult gevangen op 25.05.86 in poel 8, was reeds op 01.06.86 in de 125 meter verder gelegen poel 7.

Wat de migratie van vrouwelijke Kamsalamanders betrof, kon slechts eenmaal vastgesteld worden dat een wijfje "vreemd ging".

Doordat er niet meer gevangen werd in juli, omdat er dan teveel salamanderlarven in de poelen waren, zijn er geen bewijzen van Kamsalamanders die het ganse jaar in een poel verblijven.

Wel werd op 21 juni nog een man in prachtkleed gevangen. Maar voor dezelfde periode zijn gegevens voorhanden van Kamsalamanders waarvan de kammen nagenoeg volledig verdwenen waren. Deze dieren zouden binnen korte tijd terug naar hun landbiotop trekken. Vermeldenswaard is dat deze dieren werden

gevangen in poelen met opvallend lauw water.

Tot besluit

Uit deze studie, uitgevoerd tijdens de periode van 24/02/1986 tot 18/06/1989 aan 210 verschillende Kamsalamanders, is gebleken dat deze dieren individueel kunnen herkend worden.

Verder werden nog bijkomende interessante gegevens bekomen over plaatstrouw en de terugkeer naar het landbiotop. Van bijzondere waarde zijn de notities over de trek naar de paaiplassen en de verplaatsingen tijdens de voortplantingsperiode.

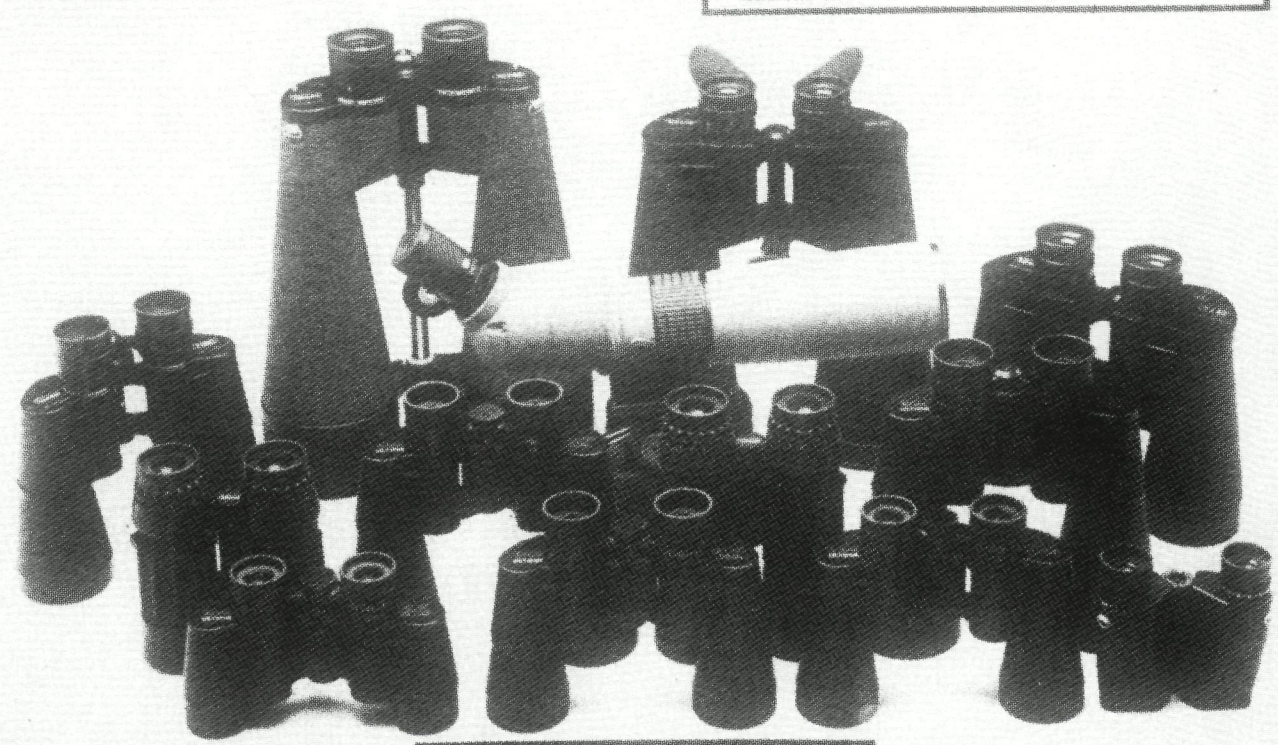
Uiteraard gaat mijn dank naar de eigenaars, de heren J. Verdoodt en F. Verdoodt, die het onderzoek op hun eigendom lieten uitvoeren.

Ik wil speciaal Francis Wijns bedanken die, weer of geen weer, steeds bereid was mij te helpen bij het plaatsen van de fuiken.

*R. Willockx, Sparrenstaat 23,
2811 Hombeek-Mechelen,
medewerker "Hyla"*

TELESCOPEN-SPECIALZAAK
voor NATUUR en ASTRONOMIE.

Vixen VERREKIJERS

Optiek Van Grootven

Kapellestraat 20 - Telefoon 03/887.96.43
B-2630 AARTSELAAR

Vijf voor twaalf

HALVEER HET VLAAMSE VERKEER

Dat onze auto het milieu zwaar belast is duidelijk. Rekensommetjes van wat alle auto-uitlaten de lucht inblazen en wat ons milieu eigenlijk aankan geven hallucinante resultaten. Zelfs, als elke auto over een catalysator zou beschikken, rijden we met zijn allen nog 20% te veel autokilometers. Als we dat vergelijken met wat men tegen het jaar 2000 verwacht, is dat zelfs 50% teveel.

Daarom voert de Nederlandse vereniging Milieudefensie sinds april 1990 een campagne onder het motto "HALVEER HET VERKEER". Daarbij kunnen individuele burgers vrijwillig aangeven hoeveel kilometers zij gedurende een bepaalde tijd minder willen rijden. Die kilometers worden op een nationale kilometerteller opgeteld die regelmatig in de media komt. Begin november wees die teller reeds 600.000 km aan.

Luchtverontreiniging kent geen grenzen. Vlaanderen voert meer vervuilde stoffen via de lucht uit dan in. Daarom, en omdat er bij ons per vierkante kilometer zelfs nog meer auto's rijden dan in Nederland, wil de BOND BETER LEEFMILIEU de actie van Milieudefensie naar Vlaanderen uitbreiden, trouwens met de hulp van Milieudefensie voor deelnemerspakketten en voor de computergestuurde verwerking van de gegevens.

Begin januari steekt de Bond Beter Leefmilieu met de campagne van wal. Dat gebeurt op een startdag waarbij gemeenschapsminister Sauwens een symbolische halve auto als nieuwjaarsgeschenk krijgt aangeboden. Een startdag die ook uitgebreide aandacht in de media zal genieten. Vanaf dan loopt de campagne ook in Vlaanderen.

In eerste instantie richten we ons tot u, milieubewuste lezer van tijdschriften waar milieu meer is dan een electorale slogan. Wie wil overwegen om voor ons aller milieu zijn auto iets minder te gebruiken dan gewoonlijk, kan bij de

Bond Beter Leefmilieu kosteloos een informatiepakket aanvragen. Daarin vindt u de nodige informatie over de actie.

Als u - wat wij uiteraard hopen - zou beslissen om deel te nemen, vraagt u op hetzelfde adres een deelnemerspakket aan. Daarin vindt u een informatiebrochure (met praktische tips voor alternatieven) en een boekje om de gespaarde kilometers te noteren. De maandtotalen bezorgt u ons zodat ze op een Vlaamse kilometerteller kunnen worden opgesteld. Als u voor deze actie enige sympathie voelt, aarzel niet en vraag het informatiepakket aan bij of neem contact op met:

BOND BETER LEEFMILIEU
HALVEER HET AUTOVERKEER
Luxemburgstraat 23/5
1040 Brussel
Tel: 02/514 05 00 (contactpersoon: Luc Goeteyn)

P.S. In de nieuwsbrief die Milieudefensie aan alle deelnemers bezorgt kunnen vanaf nu ook reacties uit Vlaanderen worden opgenomen.

Heeft u positieve reacties of suggesties?
Laat het ons weten.

EEN HANDTEKENING PER ZEESCHILDPAD

De Playa Grande in de provincie Guanacaste in Costa Rica (Centraal Amerika) is een der belangrijkste eierlegplaatsen voor de Lederschilddpad (Dermochelye coriacea), door de bewoners "baula" genoemd. Ze kan tot twee meter lang worden en meer dan 600 kilo wegen. Over een lengte van ongeveer 2 km strand komen op de Playa Grande in de maanden oktober-november soms meer dan 200 zeeschildpadden per nacht hun eieren leggen. In 1987 werd het gebied daarom beschermd verklaard. Toch wil een Duitse bouwfirmat op die plaats een vakantiecomplex neerzetten voor 200 luxe vakantiebungalows. Ondanks het feit dat het gebied beschermd is, is er sterke politieke druk om het

bungalowproject te realiseren. Financiële voordelen op korte termijn dreigen weer de voorrang te krijgen op doordacht milieudenken op lange termijn. De Duitse bouwfirmas heeft in de buurt reeds droog tropenwoud en mangrovebossen laten platbranden en weggakken. Achter het strand, waar de zeeschildpadden nestelen, werden wegen aangelegd en een electriciteits-, waterleidings- en rioleringsnet.

De gevolgen van dit bouwproject zijn nefast voor de toekomst van de Lederschildpad op dit strand. In mei van dit jaar bezochten Freddy Hordies en Andre Van Hecke, twee leden van de Wielewaalwerkgroep voor reptielen en amfibieën (HYLA) Costa Rica. Ze waren hier overigens getuige van een unieke gebeurtenis: het doorbreken van de eierschalen en uitkomen van de jonge schildpaddjes in twee nesten van de Lederschildpad en het eierleggen door volwassen zeeschildpadvrouwtjes. Zij stelden persoonlijk vast, mede uit gesprekken met de plaatselijke inwoners, dat het hier een uiterst belangrijk legstrand betrof, niet alleen

voor de Lederschildpad maar ook voor een tweede soort zeeschildpad, de Warana (*Lepidachelys olivacea*). Om de Lederschildpad in Costa Rica van de ondergang te redden, is er volgens de Amerikaanse herpetoloog Jack Frazier, die zich intens inzet voor de zeeschildpad en met wie HYLA contacten onderhoudt, actie nodig van alle natuurverenigingen in alle landen. Een van zo'n acties heeft trouwens zeer recent in Turkije succes gekend: daar werd door een briefschrijffactie naar de Turkse overheid een gebied voor schildpadden van de ondergang gered.

Onderteken daarom mee de petitielijsten die naar de president van Costa Rica, Raf Calderon, en de minister van leefmilieu, Gabriel Quesada, worden verstuurd om af te zien van dit desastreus bouwproject. De petitielijsten zijn beschikbaar bij: HYLA, Eglantierlaan 39, 2630 Aartselaar, Tel. 03/888 34 31.

Meteen aanvragen!!

Van Aalscholver tot Zeis

JNM STEUNT ALGEMEEN RESERVATENFONDS DE WIELEWAAL

Tijdens een studieweekend over natuurbeheer, in voorbereiding van de natuurbeheerdag van 17 november 1990, nodigde de JNM afvaardigingen van BBL, De Wielewaal en Natuurreservaten uit. Deze drie organisaties mochten elk een cheque van 65.000 F ontvangen ten behoeve van het natuurbehoud in Vlaanderen. Voor de Wielewaal was deze gift bestemd voor het Algemeen Reservatenfonds. Dit sympathieke gebaar werd door de leden van de Raad van Beheer van onze vereniging ten zeerste gewaardeerd. Daarom werd ook een dankbrief gestuurd aan de JNM. Hierin werd de concrete bestemming van het geschonken bedrag medegedeeld, namelijk de recente aankoop van een perceel in De Tikkebroeken te Kasterlee. Omdat de JNM juist in dit gebied al heel wat werkdagen en een vijftal werkkampen heeft ingericht, leek het ons zinvol om het geschonken geld daar te besteden. Tevens werd de JNM alle succes toegewenst met de natuurbeheerdag 1990. Het is immers zonder meer duidelijk dat de JNM op het vlak van natuurbeheer kan terugblikken op een rijke traditie van belangeloze inzet in tientallen natuurgebieden in Vlaanderen. Het is voor een reservaatverwervende vereniging als De Wielewaal dan ook een hele geruststelling om te mogen vaststellen dat ook in de toekomst mensen klaar staan om onze natuurreservaten mee te helpen beheren.

Het bedoelde perceel woeste grond met bos, genaamd "de Eyckmans", (kadastragegevens: sectie A nr. 1092/A, opp. 47 a 12 ca), werd op 10 oktober l.l. gekocht door De Wielewaal bij notaris Y. Lesseliers te Balen.

Ook vanwege de 3 Wielewaalafdelingen uit het Turnhoutse werd 30.000 F in het Algemeen Reservatenfonds gestort voor deze aankoop.

NIEUWE UITBREIDING VAN DE VLASSENBOEKSE SCHORREN

Vanaf 1 januari 1991 neemt afdeling 's Heerenbosch een perceel hooiland in huur om het te beheren als reservaat. Het perceel is gekadastréerd Dendermonde - Baasrode, sectie A nrs 304a, 305b en 305c en heeft als totale oppervlakte 44 a 72 ca.

De verhuur wordt aangegaan voor een doorlopende termijn, maar opzegging is steeds mogelijk.

Eigenaars zijn Dhr. en Mevr. Stichel-Coppens, Perrebroekstraat 1, 9330 Dendermonde.

Hierdoor komt de totale oppervlakte van het erkend natuurreservaat van de Vlassenboekse Schorren op 5 ha 70 a 71 ca.

Proficiat aan afdeling 's Heerenbosch.

NOG EEN AANKOOP IN DE LAARBEEMDEN

Afdeling Netevallei won zo pas een belangrijk bedrag in de Wies Andersenshow op VTM.

Een deel van het geld werd dadelijk goed besteed. Op een openbare verkoop van 4 december kocht de afdeling een perceel hooiland in de Netevallei te Heist-op-den-Berg. Het is gekadastréerd wijk C nr 490 b en 41 a 80 ca groot. De akte werd getekend bij notaris Cuypers te Heist-op-den-Berg.

De raad van beheer wenst de afdeling geluk met hun prijs in de Wies Andersen-show en dankt ze voor de nieuwe aankoop van een natuurgebied.

H. Franckx, L. Van Gompel

H. Franckx.

"Werkdag op ons nieuw reservaat te Heurne"

Foto: J. Van Heuverswyn

NIEUW RESERVAAT TE HEURNE

Sinds 1 november 1990 huurt de Wielewaal afdeling Schelde-Leie een nieuw natuurreservaat te Heurne.

Juist naast de middelste Heurnse oude Scheldearm situeerde zich een drassig populierenbos. Deze bomen werden vorig jaar gekapt, waarna het terrein braak bleef liggen...

Ondertussen ontwikkelde zich hier een rietveld van zowat 1/2 ha, terwijl op de resterende ha de boomkruinen bleven liggen.

In het kader van de boomplantactie van de Stichting Omer Watez namen de eigenaars contact op met SOW teneinde het terrein te herbebossen.

Lieven Kinds kwam ter plaatse en adviseerde het rietveld uiteraard zichzelf te laten ontwikkelen en het drogere gedeelte te beplanten met Zomereik, Es, Zwarte els en Hazelaar als scherm tegen de weg.

Dit advies werd gunstig onthaald door de eigenaars.

Los hiervan namen Gerard Mornie en Jacques Vanheuver-swyn voor de Wielewaal Schelde-Leie het initiatief dit terrein te huren en in te richten als natuurreservaat.

De eigenaars, de heer en mevrouw José Van Innes-De Temmerman, Heurnestraat 253, 9700 Oudenaarde, waren hiermee onmiddellijk akkoord.

Schelde-Leie betaalt de jaarlijkse huur van 2.000 F. De duur van het contract loopt vanaf 1.11.1990 tot en met 30.10.'99, dus over 9 jaar.

Het terrein ligt in Oudenaarde, gekadastreerd Heurne, 9e afdeling, sectie A, nrs. 645d, 748b, 748f, 749a, 749c en 750. De oppervlakte bedraagt: 1 ha 34 a 49 ca.

Op 17 november 1990 werd een grootse werkdag voorzien om de populierenkruinen op te ruimen, het brandhout af

te voeren, een drietal houtmijten op te maken en het terrein terug te beplanten (zie foto).

Zo kan dit stukje natuur uitgroeien tot een der mooiste reservaten in die streek.

Momenteel verblijft er reeds de Waterral en IJsvogel en rond de Oude Scheldemeersen vertoeven meer dan honderd Meerkoeten en Waterhoentjes.

Gerard Mornie, Sint-Amandusstraat 1 te 9700 Oudenaarde (055/31 80 67) wordt de conservator van dit reservaat.

De raad van beheer wenst de afdeling succes met haar nieuwe verwezenlijking en dankt de eigenaars voor het gestelde vertrouwen.

H. Franckx

AANKOOP TE NINOVE

Op 15 oktober 1990 kocht De Wielewaal tijdens de openbare verkoop een perceel weide te Ninove.

De akte werd opgesteld door notaris M. Van Rossom te Ninove.

Afdeling Ninove staat in voor de aankoop. In afwachting dat zij over voldoende fondsen beschikken, mogen zij gebruik maken van het tegoed van Schelde-Leie.

De conservator van de Venebroeken wordt dhr. Jean-Pierre De Mulder, Brakelsesteenweg 122, 9406 Outer-Ninove.

De raad van beheer feliciteert het bestuur van de nog jonge afdeling Ninove voor haar eerste aankoop.

H. Franckx

Werk op de plank

OPROEP AAN ALLE WIELEWAALLEDEN

De werkgroep HYL A heeft vorig jaar van meer dan 30 gemeenten de resultaten i.v.m. paddenoverzet ontvangen. Over de resultaten van 1990 hebben we 17 gemeenten mogen notuleren. Deze terugval kan te wijten zijn aan drie oorzaken. De eerste is dat er om één of andere reden geen overzet heeft plaatsgevonden zodat er ook geen resultaten zijn. De tweede is dat er wel dieren zijn overgezet maar dat de resultaten nooit zijn verzonden.

Een derde oorzaak kan zijn dat de resultaten wel zijn verzonden maar naar mijn oude (en bijgevolg verkeerde) adres.

Via deze oproep hopen we nog enkele gegevens te ontvangen, zodat we in het volgende nummer een volledig beeld kunnen geven.

Het adres waar u de cijfers naartoe kan sturen, is:

Bart Hellemans

Otterdreef 7

2980 Halle - Zoersel

Alvast bedankt en veel succes bij de voorbereiding van de volgende paddenoverzet!!

WIELEWAALGROEP HYL A

Vergadering van 19 oktober 1990.

- De werkgroep stelde een petitiebrief op, i.v.m. de bedreiging van de Lederschildpadden in Costa-Rica. Een Duitse bouwpromotor wil er een bungalowpark bouwen op de legstranden van deze bedreigde soort. De ondertekende brieven moeten verstuurd worden naar André Van Hecke, Eglantierlaan 39, 2630 Aartselaar.
- Op 13 februari 1991 is er een studiedag met als thema: amfibieënbescherming in Limburg.
- Ter gelegenheid van de lustrumviering van de amfibieënwerkgroep Pajottenland heeft de gemeente Groot Gooik 150.000 F voorzien voor het aanplanten van bomen en struiken. Deze aanplantingen moeten terug een heg vormen tussen de akkers en de weiden. Dit zijn de ideale overwinteringsplaatsen voor amfibieën en reptielen.

Wij ontvingen een verzoek van Dhr. Lieven Wolfaert, Vledermuisstraat 43, 9032 Wondelgem om een lijst met natuurgebieden die bezocht kunnen worden per rolstoel.

Het zou moeten gaan om natuurgebieden of -reservaten met een verharde weg erdoor of errond.

Denk eens aan hen die het genoeg van het modderploeteren noodgedwongen moeten missen en bezorg Dhr. Wolfaert een nuttige tip!

Verenigingsberichten

RAAD VAN BEHEER

Uit het verslag van de vergadering van 22 september 1990.

— Afdeling Turnhout ontving de milieu- en vredesestafette in de Warande en stelde naar aanleiding daarvan een verslag op over de Vogelrichtlijngebieden.

Er was veel berichtgeving in de regionale pers.

— De Wielewaal zond volgende brieven:

* naar minister T. Kelchtermans als protest tegen de loerjacht op eenden.

* naar de Italiaanse ambassadeur te Brussel als protest tegen de jacht op trekvogels in Italië.

* naar de president van de onderzoekscommissie in Abbeville als protest tegen de jacht op vogels en Zeehonden in de baai van de Somme.

* naar 5 ministers van de Vlaamse Gemeenschap i.v.m. het ontwerp-besluit vergunningsplicht voor vegetatiewijziging.

— De raad van beheer had een overlegvergadering met de JNM voor betere samenwerking.

Financies

a. De 2e schijf aankoopsubsidie 1989 kwam toe: 750.000 F

b. 1ste schijf aankoopsubsidie 1990. We kregen bericht dat we 2,5 milj. F krijgen, waarvan onlangs reeds de helft uitbetaald werd.

c. Subsidie erkende reservaten 1990. We kregen *toelagebeloften* voor de volgende erkende natuurreservaten:

14.175 F voor het Mechels Broek,

42.226 F voor de Tikkebroeken

55.573 F voor Fort 7

3.502 F voor De Korhaan

16.794 F voor de Vlassenbroekse Schorren

3.168 F voor Het Zomerklokje

29.153 F voor De Steenbeemden

1.540 F voor Orchis

33.500 F voor De Kooldries

6.139 F voor de Lange Vage.

Zodra de subsidie toekomt, wordt ze doorgezonden naar de afdelingen, eventueel volgens het ontvangen percentage.

d. Overeenkomst W.W.F. Hoge Mierdse Heide. Zoals naar gewoonte een overeenkomst voor teruggave van 18,1% van de verkoopprijs.

e. De Koning Boudewijnstichting erkende voor het Fonds Leefmilieu 1990 volgende projecten:

500.000 F voor De Tikkebroeken en het Zammelsbroek.

1.000.000 F voor De Liereman en de Hoge Mierdse Heide.

Anderzijds werden de projecten voor het Panneweel, het Sleutelbosje, Neerhelst, de Kevie en de Schrieken afgewezen.

f. Er is een bericht van Volksontwikkeling: DW krijgt 1.503.296 F voor 1989.

g. De provincie Limburg meldt ons dat we voor de aankoop van de Wateringen te Lommel een subsidie krijgen van 210.000 F (= 30% van de aankoop).

Reservatennieuws

a. Bij notaris Y. Lesseliers kocht De Wielewaal een perceel in de Tikkebroeken, ter plaatse genaamd "De Eyckmans", gekadastrerd volgens titel sectie A nr 1092/A, groot 47 a 12 ca. Afdeling Turnhout legde 30.000 F bij.

b. Er is een nieuwe aankoop (afd. Klein-Brabant) in de buurt van het erkende reservaat Orchis. Opp. 40 a ten kadaster gekend "Migem Beemden".

De akte werd getekend bij notaris Rochtus te Antwerpen.

c. Bij notaris Janssens te Heist-op-den-Berg, kochten we een perceel, ten kadaster gekend "Wishaegen", wijk C nr 543 b, groot 74 a 20 ca.

d. In het Zammelsbroek werd een weide omgetoverd tot visvijver. De Wielewaal diende klacht in. In de toekomst moeten de afdelingen toelating tot procederen krijgen van de raad van beheer; een beheerder moet de zaak volgen en de kosten zijn voor de helft voor de afdeling en de helft voor de centrale. Best is eerst contact te nemen met de staatsboswachter voor het gebied.

— De algemene vergadering heeft plaats op zondag, 17 februari 1991.

De 5 uittredende beheerders zijn: H. Franckx, G. Luyts, E. Wellens, J. Vanheuerswyn en F. Vanden Broeck.

— Rogier De Fraine wordt onze afgevaardigde bij het FIR. (Fonds voor Instandhouding van de Roofvogels).

— Vanaf 1 januari 1991 wordt De Wielewaal gesubsidieerd volgens het 5e decreet.

We worden erkend voor 1000 uren en 2 voltijds bedienden.

— Rotary-Nationaal wil in haar programma de activiteiten in verband met de natuur bevoordelen.

Onze afdelingen kunnen beroep doen op de plaatselijke Rotary-clubs.

H. Franckx.

RAAD VAN BEHEER

Uit het verslag van de vergadering van 3 november 1990.

— Afdeling Turnhout zamelde heel wat geld in bij de bewaking van het ooievaarsnest in Ravels. Na de betaling van de onkosten voor de herstelling van telescopen en statieven bleef nog 90.000 F over. Deze som werd gelijkmatig verdeeld over De Wielewaal, Natuurreservaten en het Koninklijk Belgisch Verbond voor de Bescherming van de Vogels. Van deze laatste vereniging ontvingen we een dankbrief.

— Bij elk nummer van Euglena wordt een overschrijvingsbulletin gevoegd voor een gecombineerd lidmaatschap JNM - Wielewaal.

— Met de Koning Boudewijnstichting werd overeengekomen dat alle verrichtingen via de centrale zullen verlopen. Hierdoor houden wij een overzicht en de subsidie wordt zeker vermeld in ons blad.

— De provincie Limburg gaf 48.000 F subsidie voor een aankoop in de Dommelvallei.

- De provincie Antwerpen gaf voor 1989 een subsidie van 229.853 F. Hiervan krijgt elke afdeling 3.000 F plus 10 F per lid.
- Het Wereldnatuurfonds beloofde 100.000 F voor het Panneweel en 360.000 F voor de Langemeersen.
- Bij de uitbreiding van een erkend reservaat met minder dan 25% volstaan voor AROL de algemene gegevens en de beschrijving van het terrein.
Uitbreidingen van meer dan 25% vereisen een nieuw dossier.

H. Franckx.

VEERTIENDE VLAAMSE ARDENNENDAG

28 april 1991

De dertiende Vlaamse Ardenndag is reeds lang voorbij. De opkomst was iets minder dan verwacht - het verlengde één mei-weekend lokte vele traditionele deelnemers naar verder gelegen streken - maar toch kunnen we tevreden zijn over het resultaat ervan: een bijkomende impuls werd gegeven aan het project Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen.

Wij kregen ruime aandacht in televisie en kranten.

Ook de nieuwe lokatie voor de middagpauze viel in de smaak. En het weer was uitzonderlijk goed!

We zijn benieuwd of het voorjaar 1991 opnieuw zo gunstig

zijn zal. Want inderdaad: het wordt weer tijd om te denken aan de volgende editie, de laatste zondag van april 1991, op dezelfde plaats.

De keuzemogelijkheden blijven:

Etikhove (Maarkebeekvallei)

St-Kornelis-Horebeke (Perlinckbeek)

Zegelsem (het Burreken-reservaat)

Ename (bos)

Hotond (Beiaardbos-reservaat) (enkel 's namiddags)

Hotond (Ingelbos-reservaat)

Everebeek (getuigenheuvel-bronbos)

Louise-Marie (Muziekberg-bos)

Louise-Marie (Bos ter Eecken)

Opbrakel (Brakelbos)

Brakel (Diggiehoevewandeling)

Melden (Koppenberg)

Zulzeke (Kabernolbos)

St-Blasius-Boekel (Zwalmvallei)

Michelbeke (Zwalmvallei) (enkel 's voormiddags)

St-Maria-Oudenhove (Kloosterbos)

Wortegem (Bouvelobos)

Schorisse (Bos te Rijst)

Kwaremont (heuvellandschap)

Roborst (Zwalmvallei)

Parike (Parikebos)

Kluisbergen (Kluisbos) (enkel 's voormiddags)

Nokere (Kordaal-reservaat) (enkel 's voormiddags)

St-Goriks-Oudenhove (Mijnwerkerspad)

Ronse (oude spoorwegbedding)

Omgeving Zulzeke

Foto: J. Van Heuverswyn

Deelnemende groepen kunnen best telefonisch afspreken met Karel De Waele (tel. 091/86 45 60), Kerselaarslaan 52, 9800 Deinze.

Tot kijk in de Vlaamse Ardennen, 's middags in het NCMV-gebouw in de Gevaertdreef te Oudenaarde, waar alle groepen samenkomen om te piknikken (je weet wel, waar de geur van barbecueworsten zich vermengt met die van mattentaart, koffie, bruin bier, ...)

K. De Waele

AFDELINGSNIEUWS

In de loop van het jaar 1990 kregen twee wielewaalafdelingen een nieuwe voorzitter.

Voor een vereniging met 55 afdelingen is dit een jaarlijks voorkomend verschijnsel en dus niet zo belangrijk dat er in het nationaal blad melding moet van gemaakt worden. Nu betrof het echter twee personen die zich op nationaal vlak meer dan verdienstelijk hebben gemaakt.

Uit Schelde-Leie...

In afdeling Schelde-Leie gaf Prof. Dr. U. Libbrecht zijn ontslag na 20 jaar voorzitterschap. Sinds de oprichting van Schelde-Leie ontplooipte hij een intense werking in de Vlaamse Ardennen en drukte hij zijn stempel op de afdeling. Vooral zijn spirituele en steeds aan de actualiteit gebonden voorzittersbrieven in elk nummer van het afdelingsblad werden niet alleen door de leden van de afdeling maar ook door de Wielewalers van andere regio's met veel belangstelling en voldoening gelezen. Geen wonder dat ze bij het twintigjarig jubileum van Schelde-Leie in boekvorm gebundeld werden.

Ook op nationaal vlak was Ulrich Libbrecht actief en liet hij zijn invloed gelden. Tot voor enkele jaren ontbrak hij op geen enkele nationale vergadering, activiteit of congres. Aan hem danken wij sinds het congres van 1970 te Mechelen de leuze van De Wielewaal: "Natuurbeleving, Natuurstudie, Natuurbehoud". Zo lag Ulrich Libbrecht mee aan de basis van het feit dat De Wielewaal van een club van amateur-ornithologen veranderde in een actieve beweging voor natuurbescherming.

In vele afdelingen en ook in andere groeperingen trad hij op als voordrachtgever en propageerde hij de oosterse levensvisie en filosofie om zo aan duizenden mensen wat levenswijsheid mee te geven. Tijdens vele jaren was hij de profeet van De Wielewaal en liet hij overal zijn invloed gelden.

Naast zijn activiteit in De Wielewaal was hij plaatselijk als oprichter en voorzitter evenzeer betrokken bij de Omer Watez-Stichting, waarmee Wielewaal Schelde-Leie steeds innig heeft samengewerkt.

Zijn dubbel voorzitterschap werd nu voor Wielewaal Schelde-Leie overgedragen aan Karel De Waele en voor de Omer Watez-Stichting aan Paul Van Ceunebroeck.

De raad van beheer dankt Ulrich Libbrecht voor zijn jarenlange inzet voor De Wielewaal en wenst zijn opvolger veel moed en succes toe bij het beheer van de grootste, rijkste en meest actieve afdeling van De Wielewaal.

... en Oostende

Een bestuurswisseling greep eveneens plaats in afdeling Oostende. Na 28 jaren voorzitterschap gaf Raymond Vancraeynest zijn ontslag.

Hij was een bekwaam voorzitter, die algemene waardering en achting genoot.

Hij is een persoon die trouw blijft aan zijn principes. Zijn beleid was dan ook rechtlijnig en stabiel. Meerdere malen heeft hij de gelukwensen gekregen van de raad van beheer voor de stijlvolle en succesrijke werking van zijn afdeling. Hij is een goed veldornitholoog, met niettemin een veelzijdige belangstelling en kennis.

Ook op nationaal vlak maakte hij zich zeer verdienstelijk. Van 1961 tot en met 1981 maakte hij deel uit van de raad van beheer. Hij was de eerste provinciale verantwoordelijke voor West-Vlaanderen.

De oudere leden van de raad van beheer denken nog met heimwee en voldoening terug aan de wijze raadgevingen en voorstellen van Raymond Vancraeynest, die o.a. toelieten de tradities en statuten van De Wielewaal te blijven eerbiedigen. Met nauwgezetheid oefende hij zijn functie uit. Ondanks de grote afstand van Oostende tot het binnenland miste hij geen enkele vergadering van de raad van beheer. Ook op de nationale activiteiten was hij aanwezig, vaak vergezeld van zijn toegewijde echtgenote. De raad van beheer wenst langs deze weg zijn dank te betuigen aan dhr. Vancraeynest.

In afdeling Oostende wordt hij opgevolgd als voorzitter door dhr. Lagrou. De raad van beheer wenst hem veel succes en is overtuigd dat hij de goede werking van zijn afdeling zal kunnen bewaren. De raad hoopt echter ook dat hij door een verdere verjonging van het bestuur de verloren schapen terug in de oude stal zal kunnen onderbrengen.

H. Franckx, voorzitter.

PROVINCIALE VERGADERING WEST-VLAANDEREN

zaterdag, 29 september 1990 te Merkeveld

- Nieuws uit de centrale werd overgemaakt aan en besproken door de afdelingen
- Na de evaluatie van de lente- en zomeractiviteiten volgde de planning van de winteractiviteiten en de reizen voor 1991.

BUITENLANDSE REIS "WIELEWAAL ANTWERPEN-ZUID" SCHOTLAND, NOORD-WESTELIJK SUTHERLAND VAN VRIJDAG 5 T.E.M. ZATERDAG 13 JULI 1991

Onder de leiding van de schotse bioloog Sinclair C. Dunnett BSc, een safari langs de kustlijn, zeestranden en talrijke zoetwatermeren met observatie van onvoorstelbare aantallen zeevogels, maritieme diersoorten en een bloeiende flora. Richtprijs (nov. 1990): 38.000 F

Inschrijving door storting van 8.000 F voor 15 jan. 1991 op PR 000-0178083-88 van "Wielewaal Antwerpen-Zuid", Parklaan 102 te 2650 Edegem. De datum van inschrijving bepaalt de rangorde van deelname. Saldo voor 31 mei 1991.

Inlichtingen en reisleiding: C. Tytgat en T. De Pauw
Tel. 03/449 50 24 na 19 u.

Activiteitenkalender

-b- = begin
-l- = leiding
-e- = einde
-m- = meebrengen

JANUARI

2

Noord-Limburg. Natuurstudie in de Wateringen te Lommel-Kolonie. -b- 14u. einde Koloniestraat. -l- M.Geboers. -e- 16.30u.

2

Turnhout. Diavoordracht "Vogels uit eigen streek". -b- 20u. Wielewaalhuis -l- St. Elsermans -e- 22.30u.

6

Aalter. Drongengoedwandeling. -b- 9u. Hoeve, Drongengoedweg Ussel. -l- E.Blondia. -e- 11.30u.

Antwerpen-Zuid. Vogelobservatie te Bath en Kreekrak. -b- 8.30u. eigen wagens station Oude God, 9u. molen Lillo, 13u. "Cafeetje van Bath". -l- W.Boeykens. -e- 16.30u. warme regenvrije kleding, kijker, telescoop en picknick

Denderland. Maandelijkse Osbroekwandeling, winterkenmerken van houtachtige gewassen. -b- 10u. Burg. Blanckaertdreef Aalst. -l- M.De Wolf. -e- 12u.

Mol. Excursie naar de Riebos: op zoek naar overwinterende vogels. -b- 9u. Cafe de Blauwe Kei, Lommel, Parking Sas 1. -l- F.Vreysen. -e- 12.30u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie in de Wateringen te Lommel. -b- 10u. Bredase Dijk. -l- V.Wijnen. -e- 12.30u.

Schelde - Leie. Nieuwjaarstocht in de Leievallei. -b- 14u. Ingang kasteel van Ooidonck te Bachte-Maria-Leerne. -l- K.De Waele.A.Santens. -e- 17u.

Voorkempem. Studie van de watervogels aan het spaarbekken Broechem, AWW Oelegem. -b- 9u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde, 9.15u. kerk Oelegem. -l- M.Couwels. -e- 12u.

9

Noord-Limburg. Natuurexploratie in de Wateringen te Lommel. -b- 14u. einde Koloniestraat. -l- M.Geboers. -e- 16.30u.

11

Netevallei. Filmavond: "De Honingbij", "Van het levend stuifzand tot het ruisend woud", "Kokmeeuwen", "Het spootje". -b- 20u. Lokaal Wielewaal Netevallei, Leopoldlei 81, Hallaar. -l- L.Maris. -e- 22.30u.

12

Antwerpen-Zuid. Dia-avond: werk van eigen leden over amfibieën, muzikaal intermezzo, "Wielewalers op stap". -b- 20u. Kasteel Steytelinck Sint-Bavostraat Wilrijk. -l- R.Vansevenant. -e- 22.30u.

Denderland. Internationale watervogeltellingen (tevens op 13/01/91). Info: F.Schoeters, 052/21 16 13.

Lier. Jaarvergadering Plantenwerkgroep. -b- 20u. Rolwagenstraat 10, Lier. -l- A.De Jonghe. -e- 23u.

Nete en Aa. Tocht in de omgeving van het Prinsenveld te Retie, op zoek naar overwinterende vogels. -b- 9.30u. Provinciaal Domein Prinsenveld Retie. -l- K.Van Doninck. -e- 12u.

Ninove. Tot 26/01/91 "Dendertentoonstelling": historiek, hydrografisch bekken, verontreiniging, zuivering van de Dender. -l- H.De Kegel.

Wulp. Beheerswerken in de Liereman. -b- 9u. St.-Bavokerk, Oud-Turnhout. -l- D.Geysels -e- 16u. -m- laarzen, knapzak
Zuid-West-Vlaanderen. Roofvogeltelling (weekend). -b- Info: 056/70 53 85. -l- Y.Feryn.

13

Antwerpen-Centrum. Autocartocht naar Nederland. Prijs: 425 F op PCR 000-0087473-76 van De Wielewaal Merksem. -b- 8u. Atheneum, hoek Van Straelenstraat Antwerpen. -l- R.Huismans. -e- 17u

Brugge. Watervogeltellingen: statistisch winteronderzoek in de Brugse Achterhaven. -b- 9u. cafe "3 Zwanen" te Dudzele. -l- F.De Scheemaeker. -e- 12u. Laarzen en kijker(s)

Denderland. Watervogeltellingen, contacteer F.Schoeters.

Kievit. Winterwandeling op Het Blak. -b- 9u. brug 6, Beerse. -l- P.Prinsen -e- 12u.

Land van Waas - Zuid. Cursus: "De methode om vogels te leren kennen": steltlopers, eenden en ganzen. -b- 14u. Blokkersdijk, linkeroever. -l- G.Keereman. -e- 17u.

Mechelen. Ledenavond met werk van eigen leden. -b- 19.30u. "De Dijle", Ontvoeringsplein 2, Mechelen. -l- J.Peeters. -e- 24u.

Mol. IWRB-watervogeltelling: studie van de watervogels op de Molse zandputten. Info: 014/31 26 57. -b- 8.30u. brug Mol-Donk (eigen vervoer). -l- J.Sas. -e- 12.30u.

Netevallei. Natuurwandeling Kruiskensberg te Bevel: de natuur in de wintermaanden. -b- 14.30u. Kapel te Bevel. -l- C.Segaert. -e- 17u.

Ninove. Inventarisatie groengebieden te Groot-Ninove. -b- 9u. spoorwegovergang Kattestraat Okegem. -l- A.Cansse. -e- 12u.

Noord-Limburg. Vogelobservatie te Lommel-Barrier. -b- 8.15u. kruispunt Lommel-Barrier. -l- M.Emmers. -e- 12.15u.

Schelde - Leie. Watervogels waarnemen in de Scheldevallei. -b- 8.30u. Scheldebrug Zingem. -l- J.Vanheuverwijn. -e- 11.30u. -m- laarzen noodzakelijk

16

Antwerpen-Centrum. Dia-avond "Het kleine groot beken" en "De nationale parken in de Pyreneeën". -b- 20u. Keurvelsmaal, Zoo Antwerpen. -l- A.Huysmans. -e- 22u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie in de Wateringen te Lommel. -b- 14u. einde Koloniestraat Lommel. -l- M.Geboers. -e- 16.30u.

18

Nete en Aa. Alg. ledenvergadering van de afdeling met vertoning van dia's van de afgelopen activiteiten. -b- 20u. zal 'tHof te Herentals. -l- Van Reusel. -e- 23u.

Noorderkempem. Dia-avond met werk van eigen leden (uitstapen). -b- 19u. Essen. -l- F.Broos. -e- 24u.

Noord-Limburg. Voordracht: Natuurinzicht en beheer. -b- 20u. in de zaal van de bibliotheek te Eksel. -l- A.Geuens. -e- 23u.

19

Brugge. Beheerswerken in het natuurreserveaat "De Damse Stadswallen". -b- 13.15u. Markt Damme. -l- R.Deplae. -e- 16.30u. -m- Laarzen en werkhandschoenen

Lier. Zeelandtocht, Brouwersdam, inlagen, op zoek naar ganzen en watervogels. -b- 7u. Lier station. -l- Th.Depauw. -e- 18u. -m- Knapzak, optisch materiaal, guldens, zeer warme kledij

Mechelen. Ganzendeterminatie. -b- 20u. lokaal "De Dijle", Ontvoeringsplein 2, Mechelen. -l- S.Van Steenkiste. -e- 22u.

Schelde - Leie. "de vogels van Queensland, Australië". -b- 20u. Stedelijk Centrum Heurne, Heurnestraat, Oudenaarde. -l- G.Mornie -e- 22.30u.

Wulp. Algemene ledenavond, dia's van eigen leden. -b- 20u. Heischuur Oosthoven.

Antwerpen-Zuid. Vogelobservatie in Zeeland, autobustocht naar Schouwen-Duiveland. -b- 7.30u. station Oude God Mortsel. -l- C.Tytgat. -e- 19u. inschrijving: voor 8/1/91 325.275 of 225 F op 000-0178083-88

Brugge. Ganzentocht te Damme. -b- 9.15u. station Brugge, 9.30u. Markt Damme. -l- G.Orbie. -e- 12.30u. -m- Laarzen, verrekijker en telescoop

Brugge. Stootvogelinventarisatie in de "De Moere" te Meetkerke (Brugge). -b- 14u. kerk van Sint-Andries. -l- F.De Scheemaeker. -e- 17u. -m- Laarzen en verrekijker

Demer en Dijle. Diersporentocht in het Haachts Broek. -b- 9u. kerk Wespelaar. -l- F.Wuyts. -e- 12u.

Denderland. Overwinterende vogels observeren aan de opgespoten terreinen van Antwerpen Linkeroever o.l.v. plaatselijke gids. -b- 13u. station Buggenhout. -l- N.De Meester. -e- 17u.

Gent. Ganzentocht: op zoek naar de overwinteraars in de Zeeuwse Polders. -b- 8u. Schoolmuseum, Sint-Pietersplein Gent. -l- E.Van Renterghem. -e- 17u.

Klein-Brabant. Dagtocht met eigen wagen naar "De Kuifeend" en "De Ekerse Put", namiddag: natuurgebieden in de grensstreek. -b- 8.15u. Romeo, Rijksweg, Bornem, 8.30u. Peleman, Rijksweg, Puurs. -l- E.De Keersmaecker. -e- 17u.

Mandelstreek. Determinatie en observatie van zeevogels in de voorhaven van Zeebrugge. -b- 8.30u. Polenplein Roeselare. -l- V.Vandewalle. -e- 11.30u.

Netevallei. Boswandeling in de Averegten te Hallaar: het bos in de winter. -b- 10u. grote parking aan Boonmarkt Hallaar. -l- D.Van Tricht. -e- 12u.

Oostende. Vogelobservatie op Oosterstaketsel en tijdens strandwandeling richting Bredene. -b- 9u. Parkeerterrein J.Bauwensschool Oostende. -l- R.Francois. -e- 12u.

Schelde - Leie. Watervogels kijken te Harchies. -b- 7.30u. kerk Leupegem. -l- W.Aelvoet. -e- 12.30u. laarzen noodzakelijk

Scheldeland. Observeren van watervogels in eigen streek. -b- 8.30u. Markt Wetteren. -l- T.Blondeel. -e- 12u.

Westkust. Blankaart en omgeving. -b- 14u. aan het kasteel "De Blankaart" te Woumen. -l- P.Houwen. -e- 16.30u.

'sHeerenbosch. Wintervogels observeren en determineren in de vlucht te Antwerpen, Linkeroever. -b- 13u. station Buggenhout. -l- D.Mertens. -e- 17u. -m- Laarzen, verrekijker, winterkledij, vogelgids

Westland. Inventarisatie van overwinterende roofvogels in de regio Ieper-Poperinge. -b- 13.30u. op verscheidene plaatsen, voor alle info: 051/72 48 20. -l- H.Schaut. -e- 17u.

23

Noord-Limburg. Natuurexploratie in de Wateringen te Lommel. -b- 14u. einde Koloniestraat. -l- M.Geboers. -e- 16.30u.

24

Brugge. Voordracht- en dia-avond "De Ardeche" en "IJsland", inkom gratis, iedereen welkom. -b- 20u. zaal Retorica, Rijselstraat te Sint-Michiels. -l- R.Lepaer. -e- 23u.

Oostende. Dia-show over Egypte en Marokko. -b- 20u. College Lijsterbeslaan 5, Oostende. -l- A.Haesaert. -e- 22.30u.

25

Denderland. Diazing over spinnen. -b- 20u. Zaal "'tCapucientje", hoek Capucienelaan en St.-Jobstraat te Aalst. -l- B.Goethals. -e- 23u.

Meetjesland. Diamontage: "Het natuurpark Hoge Venen, Eifel". -b- 20u. Stadsauditorium, Garenstraat, Eeklo. -l- M.Bogaert. -e- 22.30u.

26

Klein-Brabant. Dia-avond "Aan de waterkant", "Ontroerende beelden uit de wereld van fauna en flora". -b- 20u. Cultureel Centrum Bornem. -l- L.Meert. -e- 22.30u.

Lier. Wandeling, gezellig samenzijn, etentje en ledenvergadering. -b- 14u. zaal Lisenaar, Voetbalstraat, Lier. -l- M.Vermeylen. -e- 23u. Inschr. etentje: 700F (volw), 300F (-12j) op 000-0606834-02

Mol. Ledenfeest, ontmoetingsavond, natuurkuis, dia's met jaaroverzicht. Inschrijving feestmaaltijd bij J.Sas (014/31.26.57). -b-

18.30u. of 20.30u. feestzaal "De Zonnebloem", Voogdijstraat Mol-Centrum. -l- J.Sas. -e- 22.30u.

Nete en Aa. Beheerswerken in natuurreservaat Neerhelst, met initiatie over hoe en waarom. -b- 9u. Natuurreservaat "Neerhelst" te Geel/Larum. -l- L.Maes, A.Cools. -e- 16u.

27

Antwerpen-Zuid. De Netevallei tussen Lier en Duffel, met eigen wagens. -b- 8.30u. Station Oude God. -l- A.Wuyts. -e- 13u.

Demer en Dijle. Observeren van watervogels en wintergasten te Hofstade. -b- 9u. kerk Haacht, 9.15u. kerk Hofstade. -l- J.De Meirsmans. -e- 12u.

Klevit, Turnhout, Wulp. Ganzentocht per bus naar Zeeland. -l- P.Prinsen. Inschrijven tel. 014/41 21 16

Mechelen. Vogelobservatie langs de kust (Damme-Zeebrugge). -b- 7u. station NMBS Mechelen. -l- De Weerdt. -e- 19u.

Merelbeke-Melle. Wintertocht naar de Oostkust met speciale aandacht voor de wintergasten (dagtocht). -b- 8u. Merelbeke-centrum of 9u. aan de parking van Het Zwin. -l- G.De Meulemeester. -e- 17u. Picknick

Nete en Aa. Dagtocht naar de Braakman in Nederland en Blokkersdijk aan de linker Scheldeoever. -b- Parking Klein Sas Herentals 7.15u., De Lindekens Bouwel 7.30u. -l- W.Debaere. -e- 10.30u. picknick, warme kledij, kijker

Noord-Limburg. Vogelstudie aan de zijarmen van de Maas te Kessenich. -b- 8u. Marktplaats Eksel. -l- A.Geuens. -e- 17u.

Zuid-West-Vlaanderen. Uitkerkse polders. -b- 8.30u. parking Conservatoriumplein Kortrijk. -l- Plaatselijke gids. -e- 12u.

Zuid-West-Vlaanderen. Omgeving van het Zwin. -b- 14u. ingang Zwin. -l- Y.Feryn. -e- 17u.

Zwalmvallei. Natuur-educatieve landschapswandeling, met speciale aandacht voor wintervogels. -b- 14u. Scheldebrug Zingem. -l- P.De Clercq. -e- 17u.

30

Noord-Limburg. Natuurstudie in de Wateringen te Lommel. -b- 14u. einde Koloniestraat. -l- M.Geboers. -e- 16.30u.

FEBRUARI

1

Denderland. Diazing over korstmossen. -b- 20u. zaal "'tCapucientje", hoek Capucienelaan en St.-Jobstraat te Aalst. -l- M.Hofman. -e- 23u.

Mandelstreek. Diavoordracht over de specifieke kenmerken van de spinnen, door Br.Goethals. -b- 20u. bovenzaal "Grand Cafe", Noordstraat 13, Roeselare. -l- L.Demarez. -e- 22.30u.

Nete en Aa. Lesavond over de belangrijkste plantenfamilies. -b- 20u. Zaal 'tHof Grote Markt Herentals. -l- Van den Bosch. -e- 23u.

Netevallei. Diareeks: "De Middellandse Zee en de Rode Zee door een duikersbril", de onderwaterwereld van deze zoutwaterzeen. -b- 20u. Lokaal Wielewaal Netevallei, Leopoldlei 81, Hallaar. -l- R.Van der Mieren. -e- 22u.

Noord-Limburg. Voordracht: Libellenstudie. -b- 20u. PROVIL, Duinenstraat Lommel. -l- G.Jannis. -e- 22.30u.

2

Turnhout. Diavoordracht over de Galapagos-eilanden. -b- 20u. Wielewaalhuis. -l- W.Proost. -e- 23u.

3

Aalter. Winterwandeling in het Drongengoedbos. -b- 9u. Hoeve Drongengoed, Drongengoedweg 9, Ussel. -l- E.Blondia. -e- 11.30u.

Antwerpen-Centrum. Daguitstap met eigen wagens naar Hengstdijk en Westerschelde. -b- 8.30u. Noorse kerk, Tunnelplaats, Antwerpen. -l- R.Huysmans. -e- 17u.

Antwerpen-Zuid. Vogeldeterminatie: vogels aan de Oostkust. -b- 8u. station Oude God Mortsel. -l- W.Boeykens. -e- 17.30u.

Brugge. Namiddagtocht in de Uitkerkse polder: observatie van wintergasten. -b- 14u. station Brugge. -l- G.Orbie. -e- 17u. -m- Laarzen, verrekijker, telescoop en warme kledij

Denderland. Maandelijkse Osbroekwandeling: natuurbeheerswerken in de winter. -b- 10u. cafetaria Osbroek-stadion, B.Blankaertdreef (zijstraat Parklaan), Aalst. -l- P.Van den Bremt. -e- 12u.

Land van Waas - Zuid. Cursus: "De methode om vogels te leren kennen": steltlopers, eenden en ganzen. -b- 9.30u. Zuid-Beveland, Walcheren. -l- G.Keereman. -e- 16.30u.

Meetjesland. Halve dagtocht naar de Noorddijk te Watervliet, op zoek naar wintergasten. -b- 13.30u. markt Eeklo. -l- E.Colpaert. -e- 17u.

Mol. Excursie doorheen het Postelse grensgebied, omgeving Kaasboerin. -b- 13.30u. Abdij Postel. -l- J.Wijnants. -e- 17u.

Noord-Limburg. Planten- en bomenstudie in de Wateringen te Lommel. -b- 9u. einde Koloniestraat. -l- P.Allaerts. -e- 12u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie in de Wateringen te Lommel. -b- 10u. Bredase Dijk. -l- V.Wijnen. -e- 12.30u.

Schelde - Leie. Waarneming van overwinterende roofvogels en weidevogels in de Scheldemeersen. -b- 15u. kerk Petegem. -l- W.Aelvoet. -e- 18u.

Scheldeland. Natuurbeleving en -observatie tijdens de winter. -b- 14u. kerk Serskamp. -l- W.Van Caeneghem. -e- 17u.

Westland. Wandeling Eeuwenhout, Dranouter: studie van flora en fauna. -b- 13.30u. station Ieper, 14u. kerk Loker-Heuvelland. -l- P.Hubau. -e- 17u.

Zwalmvallei. Bezoek "Achter de schermen van de Antwerpse Zoo". -b- 8.30u. station Zottegem, 10.30u. en 14u. Zoo Antwerpen. -l- P.Rouckhout. -e- 13u. en 16.30u. Zoo Antwerpen

6

Merelbeke - Melle. 3de winteravond: diavoorzucht over Extremadura. -b- 20u. Sint-Michielschool, Bergstraat, Merelbeke. -l- A.Steyaert. -e- 22u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie in de Wateringen te Lommel. -b- 14u. einde Koloniestraat. -l- M.Geboers. -e- 16.30u.

8

Wulp. Uilentocht. -b- 19u. aan de brug over het kanaal Turnhout-Ravels. -l- W.Dings. -e- 22u.

9

Aalter. Algemene ledenvergadering met kaasavond. -b- 20u. Gemeentelijke Feestzaal, Cardijnlaan, Aalter-Brug. -l- J.Pauwels. -e- 23u.

Antwerpen-Zuid. Natuurfilmen van Florent Van Opstal. -b- 20u. Kasteel Steytelinck Sint-Bavostraat Wilrijk. -l- A.Wuyts. -e- 22.30u.

Hageland-Zuiderkempen. Dia-avond: Birdwatching in Engeland, Wales en Schotland. -b- 20u. Abdij Averbode. -l- J.Peeters. -e- 23u.

Klein-Brabant. Beheerswerken in de Scheldeschorren. -b- 13u. Notelaersdreef Hingene. -l- H.D'Hertefelt. -e- 17u. -m- zaag, kapmes, zeis, werkkledij

Lier. Dia-avond: 2de Turkijereis. -b- 20u. clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier. -l- D.Colin. -e- 23u.

Noord-Limburg. Planten- en bomenstudie in de Wateringen te Lommel. -b- 9u. einde koloniestraat. -l- P.Allaerts. -e- 12u.

10

Brechtse Heide. Busuitstap: studie van de ganzen in Zeeland. Info: 03/353 21 68. -b- 8u. Toverfluit Halle. -l- M.Couwels. -e- 18u.

Klein-Brabant. Winterwandeling in het verstoorde natuurgebied "Noordelijk Eiland", tussen Rupel en Zeekanaal Brussel-Schelde. -b- 14u. kerk Wintam. -l- K.Grolus. -e- 17u.

Mandelstreek. Determinatie en observatie van wintertrekvogels aan het Veerse Meer. -b- 6.45u. Polenplein Roeselare. -l- L.Demarez. -e- 16.30u.

Netevallei. Natuurwandeling Kruiskensberg te Bevel: de natuur in de wintermaanden. -b- 14.30u. Kapel te Bevel. -l- C.Segaert. -e- 17u.

Ninove. Inventarisatie van groengebieden te Groot-Ninove. -b- 9u. kerk Neigem. -l- P.Coeckelberghs. -e- 12u.

Noord-Limburg. Vogelstudie aan de kust te Knokke. -b- 9u. -l- E.Wellens. -e- 16u.

Schelde - Leie. Watervogels leren kennen, aan de Callemoeievijver te Nazareth, wandeling omheen de vijver. -b- 14u. Nazareth, Callemoeiestraat. Verzamelen aan brug over E17. (3groepen voorzien). -l- A.Wandels e.a. -e- 16.30u. -m- Laarzen, verrekijker en telescoop

13

Noord-Limburg. Natuurstudie in de Wateringen te Lommel. -b- 14u. einde Koloniestraat. -l- M.Geboers. -e- 16.30u.

15

Mol. Diavoorzuchten: "Spitsbergen" door M.Slootmaekers, "Poolexpedities" door L.Beyens. -b- 20u. Sint-Jan Berchmanscollege, A.Reydamslaan, Mol -l- J.Sas. -e- 23u. Info: 014/31 26 57

Noord-Limburg. Voorzucht: Natuurinzicht en -beheer. -b- 20u. zaal "De Peel", Norbertinessenlaan, Neerpelt. -l- H.Lehaen. -e- 23u.

16

Brugge. Beheerswerken in natuurrezervaat te Lissewege. -b- 9.30u. Duinrezervaat aan het Boudewijnkanaal te Lissewege. -l- R.Deplae. -e- 16u. -m- Handschoenen, veiligheidsbril, laarzen, warme kledij, picknick

Denderland. Internationale watervogeltellingen. Info: F.Schoeters, 052/21 16 13 (tevens op 17/02/91). -b- . -l- F.Schoeters.

Gent. Dia-avond "Natuur in de Dominicaanse Republiek". -b- 20u. Dienstencentrum, Braemkasteelstraat, Gentbrugge. -l- M.Boone. -e- 22u.

Lier VWG. De Maasvlakte: Rotterdam, Haringvliet, Goeree-Overflakkee. -b- 7u. station Lier. -l- R.Lenaert. -e- 18u. -m- Knapzak, warme drank, guldens, kijkers, warme kledij

Mechelen. Determinatie zeldzame broedvogels. -b- 20u. lokaal "De Dijle", Ontvoeringsplein 2, Mechelen. -l- Callebaut. -e- 23u.

Noord-Limburg. Vogelstudie aan de zijarmen van de Maas te Kessenich. -b- 8u. Marktplein Eksel. -l- A.Geuens. -e- 17u.

Westkust. Sterrentocht. -b- 19.30u. Bulskampkerk, Bulskamp (Veurne). -l- D.Dumoulin. -e- 21u.

Westland. Studieavond over uilen, in het bijzonder de Kerkuil. -b- 20u. Jeugdstadion Ieper. -l- J.Tahon. -e- 22.30u. -m- Braakballen, pluimen, foto's, algemene info enz.

Wulp. Macro-fotografie op natuuronderwerpen: technieken, apparatuur, probleemoplossingen. -b- 20u. "De Heischuur", Schuurhoven 2, Oud-Turnhout. -l- J.Roothoof. -e- 23u.

17

Antwerpen-Centrum. Bezoek aan het Sneeuwklodjesreservaat in de vallei van de Ifterbeek te Lier. -b- 13u. station Lier. -l- Dhr. Selderslagh. -e- 17u.

Antwerpen-Zuid. Vogeldeterminatie: autobustocht naar Goeree-Overflakkee. Inschr voor 10/02/91: 385, 335 of 285 F op 000-0178083-88. -b- 7.30u. station Oude God Mortsel. -l- C.Tytgat. -e- 19u. -m- kijker, guldens, picknick, laarzen indien het niet vriest

Brugge. Watervogeltellingen: statistisch winteronderzoek in de Brugse Achterhaven. -b- 9u. cafe "3 Zwanen" te Dudzele. -l- F.De Scheemaeker. -e- 12u. -m- Laarzen en kijker(s)

Mol. IWRB-watervogeltelling: studie van de watervogels op de Molse zandputten. Info: 014/31 26 57. -b- 8.30u. brug Mol-Donk (eigen vervoer). -l- J.Sas. -e- 12.30u.

Nete en Aa. Voormiddagtocht naar Eisterlee, Grobbendonk, met aandacht voor overwinterende vogels. -b- 8.30u. kerk Grobbendonk. -l- De Win, Ledegen. -e- 12u. ter plaatse

Netevallei. Boswandeling in de Avereften te Hallaar: het bos in de winter. -b- 10u. grote parking aan Boonmarkt Hallaar. -l- D.Van Tricht. -e- 12u.

Ninove. Wintervogels observeren in de polders te Zeebrugge en Uitkerke. -b- 8u. cafe "Den Doorn" Ninove. -l- W.Mertens. -e- 18u.

Noord-Limburg. Vogelobservatie te Lommel. -b- 8.15u. Kruispunt Lommel-Barrier. -l- M.Emmers. -e- 12.15u.

Schelde - Leie. Watervogels waarnemen in de Scheldevallei. -b- 8.30u. Scheldebrug Zingem. -l- J.Vanheuverwyn. -e- 11.30u. -m- laarzen noodzakelijk

Scheldeland. Observeren van watervogels in eigen streek. -b- 8.30u. Markt Wetteren. -l- T.Blondel. -e- 12u.

'sHeerenbosch. Winterexcursie in het polderlandschap van Klein-Brabant te Wintam aan de Schelde. -b- 13.30u. station Bug-genhout. -l- F.Moens. -e- 17u. -m- Laarzen, verrekijker en win-terkledij

Wulp. Winterwandeling "De Liereman". -b- 9u. Sint-Bavokerk Oud-Turnhout. -l- W.Machielsen. -e- 12u.

20

Noord-Limburg. Natuurexploratie in de Wateringen te Lommel. -b- 14u. einde Koloniestraat. -l- M.Geboers. -e- 16.30u.

22

Kievit. Grote F.I.R. film- en dia-avond. -b- 20u. Zaal Lambeer, Beerse.

Meetjesland. Filmavond: "Vogels van bij ons, Bizarre Schoonheid, Reptielenland, Jaarkrans. -b- 20u. Stadauditorium, Garenstraat Eeklo. -l- J.Taets. -e- 22.30u.

Midden-Limburg. Diamontage over de overwinterende vogels op Texel: "Texel, uniek vogelparadijs". -b- 20u. C.C.Termolen Zon-hoven. -l- J.Vanlaer. -e- 22.30u.

23

Brugge. 2-daagse bustocht naar Lac du Der. Inscr.: 1.000 F (busprijs) op 380-0806321-31 van WA Brugge, Bessendreef 7, Loppem. -b- 4u. station Brugge. -l- J.Tavernier. -e- 24/02/91 22u.

Klein-Brabant. Ledenfeest. -b- 18u. parochiezaal Lippelo. -l- J.Missal. -e- af te wachten

Lier. Sneeuwklorkjesreservaat in de vallei van de Ifterbeek, nadien pannekoeken smullen in het Piepeholleke, Begijnhof Lier. -b- 14u. Lier Zimmertoren. -l- H.Janssens. -e- 20u.

Ninove. Vijfde ledenfeest: gezellig samenzijn bij een natje en een droogje. inschrijven tot 21/02/91. -b- 19u. buurthuis "De Pallieter" te Outer. -l- H.De Kegel.

Noord-Limburg. Evaluatie van het voorbije werkjaar. -b- 20u. pa-rochiezaal Heide-Heuvel, Lommel. -l- R.Bidelo. -e- 23u.

Schelde - Leie. Uilentocht in het Kluisbos. -b- 16.30u. parking

herberg "De Vierschaar" te Kluisbergen. -l- N.Desmet, W.Aelvoet. -e- 19u. -m- warme kledij, laarzen en verrekijker

24

Antwerpen-Zuid. Pinteling in ons infolokaal "De IJsvogel". -b- 15u. Fort 7, Legerstraat 40 Wilrijk. -l- A.Wuyts. -e- 18u.

Demer en Dijle. Observeren van watervogels en wintergasten op het meer van Rotselaar. -b- 9u. kerk Rotselaar. -l- V.Thijs. -e- 12u.

Denderland. Vogels observeren in de Bourgoyenmeersen te Gent. -b- 14u. aan het Rooigemzwembad aan de Rooigemlaan (kleine ring) te Gent. -l- F.Schoeters. -e- 17u.

Gent. Bustocht naar de Zeeuwse Eilanden: overwinterende water-en wadvogels in de delta. -b- 7u. Schoolmuseum, Sint-Pie-tersplein, Gent. -l- K.Van Beirs. -e- 18u.

Hageland-Zuiderkempen. Busuitstap: wintergasten in de Flevo-polders. -b- 7.10u. Abdij Averbode, 7.20u. kerk Veerle. -l- G.Janssens, A.Pardon. -e- Averbode

Mechelen. Waarneming van watervogels rond Antwerpen. -b- 8.30u. station NMBS Mechelen. -l- L.Benoy. -e- 13u.

Merelbeke - Melle. Bustocht naar Schouwen-Duiveland met spe-ciale aandacht voor de wintervogels. Prijs: 300 F, overschr. op 000-0520631-32. -b- 7u. Schoolmuseum, Sint-Pietersplein Gent. -l- G.De Meulemeester. -e- 20u. Picknick

Oostende. Vogelstudie in Zeebrugse voorhaven en eventueel achterhaven. -b- 13.30u. parkeerterrein J.Bauwensschool Oostende. -l- G.Orbie. -e- 17u.

27

Noord-Limburg. Planten- en bomenstudie in de Wateringen te Lommel. -b- 14u. einde Koloniestraat. -l- M.Geboers. -e- 16.30u.

28

Brugge. VWG-studieavond: "Het nationaal ringwerk", met mede-werking van W.Roggeman. -b- 20u. zaal Rhetorica, Rijselstraat te Sint-Michiels. -l- F.De Scheemaeker. -e- 23u.

Goed om te weten

EEN NIEUW DOSSIER VOOR DE LEERKRACHT: 'EEN EDUCATIEF RESERVAAT... EEN LABORATORIUM IN VOLLE NATUUR'

Een educatief reservaat is een waar ontdekkingsterrein dat door een school of een jeugdbeweging wordt aangelegd met het doel de kinderen en het grote publiek te sensibiliseren en respect bij te brengen voor ons leefmilieu.

In deze reservaten zorgen de leerlingen, in raad en daad door leerkrachten bijgestaan, voor de aanleg, het herstel en het beheer van een reeks natuurlijke en half-natuurlijke milieus (een vijver, een haag, een hooilandje,...) die het uitgangspunt zullen vormen voor de boodschap van natuurbehoud. Dergelijke werkzaamheden vragen echter een minimum aan kennis en vaardigheden. Om deze reden heeft de Educatieve Dienst van WWF het dossier 'Een educatief reservaat... een laboratorium in volle natuur' aangepast en heruitgegeven.

Wat is een educatief reservaat? Welk terrein moet je kiezen? Moeten er waarborgen aan de eigenaar gevraagd worden?... Al deze fundamentele vragen komen uitgebreid aan bod in het eerste deel van het dossier, terwijl het overige gedeelte

volledig gewijd is aan de aanleg en het onderhoud. Hierin werd een maximum aan informatie bijeengebracht: wanneer een haag planten, hoe een boom planten, hoe een vijvertje aanleggen, welke planten kiezen, wanneer het hooilandje maaien, hoe een educatief wandelpad aanleggen,...? Al deze thema's worden uitvoerig geïllustreerd met schema's, tekeningen en foto's.

Dit dossier zal ongetwijfeld van groot praktisch nut zijn bij de aanleg van nieuwe educatieve reservaten, maar is ook een ideale leidraad voor eenieder die in zijn eigen tuin een natuurhoekje wenst aan te leggen.

De financiële steun van GB heeft het WWF mogelijk gemaakt dit dossier te realiseren en gratis aan te bieden aan alle 'educatieve leden' van WWF. Ook voor iedere andere geïnteresseerde is dit dossier beschikbaar tegen de som van 80 F in het Documentatiecentrum van WWF, Waterloo-steenweg 608 te 1060 Brussel.

Voor alle bijkomende inlichtingen betreffende het nieuwe dossier of de educatieve reservaten kan u steeds terecht bij Viv Van der Krieken, tel. 02/347 30 30.

CURSUS NATUURGIDS: IETS VOOR U?

Het Centrum voor Natuurbeschermingseducatie, instelling voor sociaal-cultureel vormingswerk, organiseert jaarlijks een aantal cursussen voor natuurgids in Vlaanderen.

In januari-februari '91 starten een reeks cursussen op volgende plaatsen:

- *provincie Antwerpen*: Deurne - Edegem - Herentals - Retie;
 - *provincie Brabant*: Halle;
 - *provincie Limburg*: Lummen;
 - *provincie Oost-Vlaanderen*: vermoedelijk Aalst - Dendermonde;
 - *provincie West-Vlaanderen*: Blankenberge - Kortrijk.
- Het programma omvat een 30-tal activiteiten (voordrachten en excursies).

In de cursus wordt geleerd hoe men andere mensen kan interesseren voor hun omgeving en hoe ze te motiveren zijn om de natuur te beschermen. Uiteraard leert elke cursist heel veel over de natuur in eigen omgeving.

Een greep uit het programma: studie van de plantenwereld - studie van de dierenwereld - inleiding tot de ecologie - geologie en bodemkunde - excursies naar een bosgebied, een heidegebied, een waterrijk biotoop, het strand en de duinen, een parklandschap - algemene milieuproblematiek nationaal en internationaal - milieuwetgeving - natuurbehoud en milieubeheer.

Het inschrijvingsgeld bedraagt 3.500 F (alles inbegrepen: handboek cursus natuurgids, autocarexcursies, enz.).

Een volledig programma kan vrijblijvend aangevraagd worden bij: Centrum voor Natuurbeschermingseducatie, Ommeganckstraat 20, 2018 Antwerpen, tel. 03/226 02 91 (tijdens de bureeluren).

DE WEEK VAN NATUUR IN HET BOS?

Gedurende de week van het bos stond het bos volop in de belangstelling. De publikatie van het bosdecreet in het staatsblad van 28 september was hiervan de eerste voorloper. Dit bosdecreet geeft belangrijke vernieuwingen aan en licht tevens een tip van de sluier op met betrekking tot het bosbeleid dat in de toekomst zal gevoerd worden.

Kritisch Bosbeheer juicht deze vernieuwingen toe, maar vreest dat de economische functie ook in de toekomst nog steeds vooraan zal blijven staan. Het bosdecreet kan bovendien tot gevolg hebben dat, naast de instandhouding van de privé-bossen (wat toe te juichen is!), ook een doorgedreven rentabilisering van deze bossen kan plaatsvinden. Gelet op de evidentie dat een privé-boseigenaar door middel van zijn eigendommen een opbrengst wenst te realiseren, is dit wel een te vrezen en te verwachten ontwikkeling.

Kritisch Bosbeheer Vlaanderen vraagt dan ook:

1. Zeker in de openbare bossen moet de natuurwaarde vooraan komen. Dit moet duidelijk aan bod komen in het meerjarenplanbosbouw.
10.000 ha van het openbare bosareaal moet een statuut van integraal reservaat krijgen. In de uitwerking van de ecologische functie van de openbare bossen moet de dienst natuurbehoud betrokken worden.

2. Voor de subsidiëring van privé-boseigenaars moeten, naast bebossing en openstelling van bossen, zeker natuurontwikkelingsmaatregelen in de bossen in aanmerking komen. De multifunctionaliteit van het bosdecreet dient zich immers ook te vertalen in de middelen die ter beschikking gesteld worden...
3. Aanplant van exoten die een grote neiging vertonen inheemse soorten te domineren (Robinea, Amerikaanse eik, Moerasedik, ...) kunnen niet voor subsidie in aanmerking komen. Andere exoten mogen zeker niet gesubsidieerd worden in natuurgebieden, natuurreservaten, landbouwgebieden met ecologische waarde... Subsidiëring van populieren en andere 'snelgroeiers', kan, maar niet ten koste van natuurwaarden ondermeer in beekvalleien en vochtige hooilanden. Hiervoor moeten de nodige garanties komen (o.a. bebossingsprogramma...)

Kritisch Bosbeheer Vlaanderen juicht het nieuwe bosdecreet en de verdere 'ecologisering van de bosbouw' toe. Het nieuwe bosdecreet mag echter geen (on)rechtstreekse aanleiding zijn voor de vernietiging van bestaande natuurwaarden in bossen. Integendeel: het bosdecreet moet aan de basis liggen van een verdere ontwikkeling, herstel en uitbreiding van onze unieke boscossystemen en de typische planten en dieren die erin thuishoren...

Kritisch Bosbeheer Vlaanderen hoopt dan ook dat een nieuw (natuurgericht?) bosbeleid niet alleen bij mooie intenties blijft, maar dat we in 1991 ondermeer de 'week van het natuurlijk bos' kunnen inluiden.

NIEUWE FOLDER MILIEUSPAREN: 'HOU HET WARM ... MAAR ZUINIG!'

De golfcrisis en dreigende olieschaarste maken het onderwerp van de vierde 'Milieuspares'-folder van de Stichting Leefmilieu meer dan actueel. De gevolgen van een tekort aan grondstof worden, zonder dat ze al echt te overzien zijn, voelbaar. De noodzaak om op het gebruik te bezuinigen groeit. Koppel hieraan de toenemende bezorgdheid voor de milieukwaliteit en de drijfveren voor de publikatie van de acht bladzijden tellende brochure 'Hou het warm ... maar zuinig!' zijn gekend.

Net als in de vorige 'Milieuspares'-folders(*) wil de Stichting Leefmilieu ook met de vierde uitgave in deze reeks een zeer ruim publiek een aantal nuttige tips geven voor een milieuvriendelijk huishouden.

Het thema is ditmaal de verwarming van woning en water. De lezer wordt in het kort geïnformeerd over de gevolgen van energieproductie en -verbruik (uitputting grondstoffen, luchtverontreiniging, radioactief afval) en aangespoord om met relatief eenvoudige ingrepen het rendement bij huis- en waterverwarming te verhogen.

De 'Milieuspares'-folders zijn gratis verkrijgbaar bij de Stichting Leefmilieu vzw, p/a Kredietbank - Kipdorp 11 - 2000 Antwerpen - tel.: 03/231 64 48 en liggen eveneens ter beschikking in alle Kredietbankkantoren.

(*) In de reeks 'Milieuspares' verschenen reeds:

'Huisvuil is geen afval', 'Lucht is niet te koop' en 'Water = leven'.

VOGELS VAN DE HOBOKENSE POLDER...

is de titel van een nieuwe brochure over de vogelwereld in een van Vlaanderen's meest opmerkelijke vochtige natuurgebieden. Het bevat de essentie van meer dan 10 jaar vogelwaarneming in de Hobokense Polder. De meest bijzondere waarnemingen (bijna 200 soorten) worden in het kort besproken. Met behulp van een visueel erg aantrekkelijke tabel is gemakkelijk te zien welke kans men maakt om een bepaalde soort op een bepaald tijdstip te zien.

Om het de wandelaar wat gemakkelijker te maken bevat deze brochure ook een **VOGELWANDELING DOORHEEN DE HOBOKENSE POLDER (+ plannetje)**. Op enkele 'vogelkijkplaatsen' langs het wandelpad wordt aangeduid welke soorten met een redelijke kans op succes kunnen waargenomen worden.

Veel aandacht wordt ook geschonken aan de broedvogels van de Hobokense Polder (inventariseringsmethode, bespreking van alle soorten per biotoop). Met behulp van een uitgewerkte broedvogelwaardering is tenslotte een waardebeoordeling uitgewerkt en zijn vergelijkingen getrokken met andere gelijkaardige gebieden.

Kortom, een brochure die zowel interessant is voor de gevorderde ornitholoog als voor de gewone wandelaar.

Technische gegevens:

- 60 bladzijden op quarto-formaat, rijkelijk voorzien van tekeningen en prachtige zwart-wit foto's
- kleurenkaf in vierkleurendruk
- auteur: vogelkenner BERT MERTENS
- voorwoord: Dr. Eckhart Kuyken, Directeur Instituut voor Natuurbehoud
- te bekomen door storting van 210 F (180 F + 30 F verzendingskosten) op reknr. 001-1155525-40 van HWOP vzw met vermelding 'vogelbrochure'.
- voor info: F. Thys, A. Einsteinlaan 22, 2660 Hoboken, (tel. 03/830 20 51).

AAN DE SLAG IN DE NATUUR?

DE STICHTING LEEFMILIEU STEUNT JONGERENPROJECTEN MET 1,5 MILJOEN F!

Over de natuur kan je een niet onaardig boompje opzetten: verdrukking en achteruitgang alom. De vooruitgang nietwaar.

Maar praten helpt de natuur weinig vooruit. Waarom niet zelf de handen uit de mouwen steken? Wat ons nog rest aan natuur kan elke hulp best gebruiken. Natuurreservaten en waardevolle natuurgebieden wachten op een opknappbeurt of op hun noodzakelijk beheer. Houtwallen, hagen, houtkanten, oude spoorwegbermen, holle wegen, (knot)bomenrijen,... kunnen worden verzorgd, geherwaardeerd of heraangeplant. Bedreigde dier- en plantsoorten wachten op nieuwe levenskansen... Aan ideeën van concrete projecten inzake natuurbeheer en landschapszorg geen gebrek!

Jongerengroepen - een schoolklas, een jeugdvereniging of jeugdclub, een milieu- of natuurgroep - beschikken vaak wel over het nodige enthousiasme om dergelijke projecten uit te voeren, maar staan voor onvoorziene uitgaven: materieel moet worden aangekocht of gehuurd, men dient

een verzekering af te sluiten, men heeft plantgoed nodig, er zijn transport-, organisatie- en administratiekosten... Het is hier dat de Stichting Leefmilieu vzw, werkend onder auspiciën en met de steun van de Kredietbank, een helpende hand wil toesteken.

Voor haar jubileumeditie van de 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg 1991' die voor de 20ste maal wordt georganiseerd, stelt de Stichting Leefmilieu een totaal bedrag van 1,5 miljoen F beschikbaar. Daarmee hoopt de Stichting een 60 tot 80 concrete jongerenprojecten inzake natuurbeheer en landschapszorg te kunnen mogelijk maken.

Alle jongerengroepen (leeftijd tussen 15 en 25 jaar) in Vlaanderen kunnen een project, dat zij in de loop van 1991 wensen te realiseren, indienen bij de Stichting Leefmilieu vzw, p/a Kredietbank, Kipdorp 11, 2000 Antwerpen, en dit vóór 15 februari 1991.

Het dossier, voorafgegaan door een officieel deelnameformulier, dient in 7 exemplaren te worden bezorgd.

De inzenders van projecten worden verondersteld kennis te hebben genomen van het reglement van de 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg 1991'. Dat vindt men, samen met nog heel wat nuttige informatie en suggesties over de Jeugdactie en met een officieel deelnameformulier, in een kleurrijke folder. Deze ligt vanaf begin december 1990 ter beschikking in alle Kredietbank-kantoren of kan worden aangevraagd bij de Stichting Leefmilieu vzw, p/a Kredietbank, Kipdorp 11, 2000 Antwerpen (tel.: 03/231 64 48).

En nu aan de slag!

TENTOONSTELLING

in het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Waverse steenweg 260 - Vautierstraat 29 - 1040 Brussel, van vrijdag 11 december 1990 tot en met zondag 13 januari 1991.

Werken van Achilles Cools, natuurschilder

Deze veelzijdige kunstenaar, afkomstig van Grobbendonk, studeerde aan de Koninklijke Akademie voor Schone Kunsten te Antwerpen. Hij is leraar aan de Akademie voor Beeldende Kunsten te Heist-op-den-Berg.

Hij nam deel aan talrijke tentoonstellingen in binnen- en buitenland en behaalde verschillende onderscheidingen. Werken van hem bevinden zich in belangrijke verzamelingen en werden aangekocht door het Koninklijk Paleis, de staat, de provincie en diverse Musea. Hij publiceerde eveneens verscheidene dichtbundels.

De tentoonstelling in het museum van het Instituut voor Natuurwetenschappen omvat aquarellen, olie op doek en etsen.

Open: dagelijks van 9.30 tot 16.45 uur, maandag gesloten, alsook op kerstdag en nieuwjaar.

IN 'T WILDE WEG **ZONDAG 18.10 u. TV 1**

Een nieuwe veertiendaagse uitzending over natuurbeleving in al zijn facetten. In de voorbije jaren is de aandacht voor natuurbehoud en milieuzorg enorm toegenomen, zodat de klemtonen anders gelegd worden dan in "Leven... en laten leven".

"In het wilde weg" toont de boeiende natuur, met veel belangstelling voor de landschappen, de planten en dieren die de natuurliefhebbers aan het TV-toestel kan binden. Elk programma behandelt één thema, dat van verschillende invalshoeken wordt bekeken. Zo komen aan bod:

- zoogdieren in zoet water (Otter, Bever, Muskusrat)
- lemuren (halfapen) in Madagascar
- trek van de ganzen
- krokodillen in en uit het water
- beesten en beestjes in huis
- Provence, anders dan gewoonlijk
- bos vol bomen
- lichtgroene vakantie
- over de Kilimanjaro

Bevers, Otters en Muskusratten

Thema: Zoogdieren te water

Water? Da's voor de vissen.

Mis. In het water leven heel wat zoogdieren - en dan vergeten we gemakshalve de grote jongens zoals walvissen en dolfijnen. Kortere bij ons, tenminste als het zuiver water is, vinden we enkele héél merkwaardige zoogdieren. Otters bijvoorbeeld. Erg belangrijk voor jagers, verdreven door het droogleggen van natte gronden en het slachtoffer van vervuiling. Toch zijn het sierlijke, boeiende dieren, speels en intelligent. Maar ze hebben slechte ervaringen met de mens, en dus zijn ze schuw en wantrouwig. Nog veel slechtere ervaringen hebben de Bevers. In Europa op vele plaatsen al lang uitgeroeid, zijn ze overal elders gejaagd en gevangen. Nu, eindelijk, een beschermd dier, groeit de beverpopulatie opnieuw langzaam aan.

Wie het onverwacht heel goed doet, is een ander waterzoogdier: de Muskusrat. Ingevoerd uit Amerika om z'n bont, heeft het diertje het hier in Europa iets te bont gemaakt. De Muskusrat heeft zich wonderwel aan de nieuwe omgeving aangepast en is nu het meest verspreide bont-dier ter wereld.

Gil Claes volgt die zoogdieren te water op de voet, in 't wilde weg.

Een programma over natuur, zoals U het graag op uw scherm krijgt. Zondag 6 januari 1991 om 18.10 u. TV 1.

Spoken in de jungle.

Thema: eilanden: hun betekenis voor de evolutie, voor de "natuurbescherming" vb. de lemuren op Madagascar.

De jungle in Madagascar, tussen het lover staren twee roodachtig glanzende ogen, plots enkele luide kreten... "les lemures", dacht Sieur de Flacourt, toen hij rond 1650 deze diertjes voor het eerst zag. Deze "bosgeesten" zijn in feite primaten. Ze zijn te beschouwen als voorouders van de apen maar... op Madagascar zijn de

primaten in hun voorouderlijke staat gebleven, halfaap dus.

Ongeveer 125 miljoen jaar geleden kwam een proces op gang waarbij Madagascar zich langzaam losscheurde van het Afrikaanse vasteland. Tot het zijn bestaan als eiland begon, had het een aantal planten en dieren meegenomen; de evolutie kon hier haar eigen gang gaan... resultaat een unieke verzameling planten en dieren. Helaas, bedreigd door... jawel die andere primate de mens.

Een schitterende Duitse film neemt ons mee op zoek naar de laatste lemuren van Madagascar. De film toont ons ook de unieke flora van het eiland (Flessenboom enz.) en de dreiging die boven het resterende regenwoud hangt.

In de studie wordt een boeiend gesprek gevoerd met Prof. Dr. A. D'Hondt (UIA) die lange tijd op Madagascar onderzoek verrichtte naar de lemuren.

Een uitzending om voor thuis te blijven! Zondag 20 januari om 18.10 uur TV 1.

Gans van noord naar zuid.

Thema: de ganzen in Nederland en België.

Elk jaar opnieuw, ongeduldig wachten...

Daar zijn ze, de eerste Rieten, Branten en Rotten. Helemaal vanuit het noorden, Spitsbergen of Siberië, zakken ze af naar de Nederlandse polders, de ganzen. Landbouwers vinden dat ze teveel schade lijden en weinig vergoed worden. Geen probleem zeggen de jagers, wij knallen ze wel neer.

En de vogelbeschermer? Hij kijkt toe.

Wie heeft het bij het rechte eind? De biologen zullen het je misschien kunnen vertellen. Een antwoord vind je mogelijk in de schitterende Nederlandse film: "ganzen".

- Damme, Uilen-spiegel of ganzen-spiegel? Voor de doorsnee Vlaming is het verband Damme-Uilenspiegel snel voorgelegd. Voor de vogelliefhebber betekent Damme het Mekka van de Ganzen; Kleine rieten en Kolganzen zie je d'er vaak, andere soorten minder. Wij gingen alleszins een kijkje nemen. Zondag 3 februari om 18.10 uur TV 1 vertelt Gil er samen met E. Kuycken alles over. Kijken dus!!!

NATUUR, WAT DOE JE ERMEE?

Een reeks van programma's over het wel en wee van de Vlaamse natuurreservaten, elke donderdag tussen 20.00u. en 21.00u. vanaf 3 januari 1991 op TV-2.

Motivering

De Instructieve Omroep - Dienst Schooluitzendingen van de BRT produceert 14 uitzendingen over de natuurreservaten en waardevolle natuurgebieden in Vlaanderen. De reeks "Natuur, wat doe je ermee?" kan beslist naar een ruimer publiek geprogrammeerd worden tijdens de avonduitzendingen van TV-2. In die uitzendingen worden studiogesprekken aangevuld en geïllustreerd met beeldmateriaal. Zo wordt aangetoond wat veranderde, hoe het evolueerde, wat natuurbescherming, natuurbeheer en natuurontwikkeling betekenen voor fauna en flora. Een gesprek met een bekend Vlaming, met een warm hart voor de natuur, zal de kijkers beslist stimuleren

om mee te werken.

In het kader van een duidelijke informatie over het MINA-plan door de Gemeenschapsminister van Leefmilieu, Natuurbehoud en Landinrichting, kan dit project uitgroeien tot een grotere sensibilisering voor het behoud van wat er in Vlaanderen aan natuur rest. De medewerking van natuurverenigingen, instellingen en organisaties staat daarbij borg voor een ruime inzet en belangstelling voor de natuur.

Zo is er:

- de viering van 20 jaar Stichting Leefmilieu die sinds 1970 door haar jaarlijkse "Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg" vele natuurbeschermingsprojecten mogelijk maakt.
- het 40 jarig bestaan van Natuurreservaten vzw, het 25-jarig jubileum van het Centrum voor Natuurbeschermingseducatie
- de jarenlange inzet van andere natuurverenigingen en instellingen zoals de Wielewaal, het Coördinatie Comité voor de Bescherming van de Vogels (CCBV), de Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen, het Limburgs Landschap, de universiteiten
- de acties van het WWF en de Koning Boudewijnstichting
- de bereidwillige medewerking van de militaire overheid om ook in militaire domeinen aan natuurbescherming te doen

Kortom: Samenwerking tussen privé-initiatieven en officiële organisaties zoals AROL (o.m. Dienst Groen, Waters en Bossen, het Instituut voor Natuurbehoud) kan alleen maar onze fauna en flora ten goede komen.

Voor meer informatie

Geo Van Puymbroeck - producer Schooluitzendingen kamer 3N12 - tel. 02/737 32 02

Programmatie

- 3 januari Zij waren de pioniers.
- 10 januari Jeugd en natuurbehoud.
- 17 januari De kustduinen.
- 24 januari De zeepolders.
- 31 januari Het krekengebied en de zoetwaterschorren.
- 7 februari De Beneden-Scheldereservaten.
- 14 februari Strand, slikken en schorren.
- 21 februari Heroverd op de mens.
- 28 februari Beekvalleien.
- 7 maart De heide.
- 14 maart Vijvergebieden.
- 21 maart Bosgebieden.
- 28 maart Mergelzone en grintgebieden.
- 4 april Natuurbescherming, natuurbeheer en natuurontwikkeling.

Samenstelling en scenario: Marcel Verbruggen

Presentatie: Veerle Keuppens

Geluidstechnicus filmopnamen: Gilbert Lantin

Stem filmfragmenten: Jessie De Caluwé

Studio-regie: Griet Delen

Regie-assistenten: Ann Coenen en Anthony Janssens

Producer: Geo Van Puymbroeck

Een co-productie - B.R.T.-Instructieve Omroep - Dienst Schooluitzendingen, Gemeenschapsminister van Leefmilieu, Natuurbehoud en Landinrichting. Stichting Leefmilieu.

Natuur en muziek, warempel. Meer dan over het algemeen gedacht wordt, hebben veel componisten geluiden en indrukken uit de natuur muzikaal weergegeven. Op een vaak subtiele manier werden en worden planten, dieren, landschappen, weersomstandigheden en de natuurlijke omgeving getoondicht. In deze cursussen passeren ze alle de revue. Er bestaat de mogelijkheid uit:

1. Lezing van twee uren (één avond): kennismaking.

In dit kort bestek worden enkele muziekvoorbeelden toegelicht. De belangrijkste eerder genoemde natuurelementen komen aan bod. Daarvoor tekenen enkele onbekende componisten uit de Middeleeuwen en de Renaissance samen met Vivaldi, Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert, Berlioz, Verdi, Strauss, Messiaen, Berg, De Boeck, Werts. Een merkwaardige inleiding! Prijs 2.500 F.

2. Volledige cursus muziek-natuurgeschiedenis: diepgang.

Hoe vaak horen we niet een stukje mooie muziek waarbij *de natuur* op velerlei wijze betrokken is. Hierbij vragen we ons vaak af welke muziek dit is, van wie deze muziek wel is en waar ze kan geplaatst worden bij de andere muziek die we wel kennen. Wat bedoelde de componist bij het schrijven van deze "natuurmuziek", en hoe is hij er toe gekomen om zo iets moois te scheppen? Zit er in alle muziek die ooit geschreven is een bepaalde ontwikkeling?

In zes lezingen van telkens 2 uur wordt de ontwikkeling van de muziek in relatie tot de visie op de natuur behandeld vanaf de jaren 1000 tot heden en dit aan de hand van het beluisteren van muziekvoorbeelden.

Vertrekkend vanaf de Middeleeuwen en de Renaissance wordt de aandacht vooral gericht op de barok, de klassieke periode en de romantiek. De kamermuziek van de 20e eeuw is de hekkesluit. We denken hierbij aan Debussy, Ravel en aan Vlaamse componisten.

Gedurende de cursus worden ook relevante verbanden gelegd met andere kunsten, filosofie en politieke ontwikkelingen. Vaak helpen deze verbanden om het geheel te vatten. Men hoeft verder echt geen kenner te zijn op het gebied van eender welke vorm van muziek. Zo is ook kennis omtrent notenleer in het geheel niet vereist. Ruime belangstelling voor de natuur en enige kennis omtrent natuur (en milieu) is een must!

Prijs: minimum 12.000 F voor de gehele cursus, afhankelijk van de afstand (te overleggen).

Informatie en afspraken: Demoustiez Jean-Pierre, Merckenhofstraat 2, B-3620 Lanaken, Tel. 011-71 52 16.

Boekbespreking

HET NEIGEMBOS DOORGELICHT

Danny Lamarcq (red.)

In een fraai uitgegeven, 80 blz. tellend boek wordt het Neigembos (Ninove - Oost-Vlaanderen) in al zijn aspecten belicht door zes auteurs van verschillende discipline. Geschiedenis, landschap, geologie, fauna en flora komen aan bod.

Danny Lamarcq beschrijft de evolutie van het bosareaal sinds de Middeleeuwen tot vandaag. Kaartmateriaal illustreert op een verhelderende wijze dit hoofdstuk.

Jean-Luc Franchet houdt het bij de actuele geschiedenis. In "slag om het Neigembos op het nippertje gewonnen" staat de strijd om het behoud van Neigembos centraal. Het is een boeiend verhaal temeer daar deze strijd in Vlaanderen één van de eerste grote natuurbeschermingsacties was (1970 e.v.).

Marie-Christine Vanmaercke-Gottigny beschrijft op een heldere en boeiende wijze "het reliëflandschap in dit bos". Waarom vind je hier schelpen, waarom zijn hier diepe groeven, waarom vallen beuken hier zomaar om? Geheimen van de ondergrond blijven geen geheimen meer na het lezen van deze bijdrage.

Tenslotte nemen Antoon Barbé, Luc De Smet en Eric Cosyns de lezer mee, op zoek naar planten en dieren. Het werd geen droge opsomming maar op een heel eigen wijze beschrijven zij de structuur en samenhang van de bosgemeenschap. Oude bossen, zoals het Neigembos verdienen respect en bescherming, de argumenten hiervoor worden in deze bijdrage eveneens behandeld.

Het boek, rijk geïllustreerd, A4-formaat, kost 200 F (+ 50 F verzendingskosten) en werd uitgegeven door de VVV Ninove. Bestellen kan bij de Dienst Toerisme en Informatie van de Stad Ninove, Oudstrijdersplein 6, 9400 Ninove, door overschrijving van 225 F op rekeningnummer 001-2158818-62 met vermelding "Boek Neigembos". Voor meer informatie tel. 054/33 78 58.

DE GRIEL VOGEL VAN DE ZELFKANT

Robert De Lust

Robert De Lust de auteur van dit werk, is voor de lezers van Wielewaal wel bekend. Regelmatig levert hij artikelen over bepaalde vogelsoorten, zo ook in dit nummer (over het Smelleken).

Zo pas verscheen van zijn hand een monografie over de Griel (166 blz). Volgende thema's komen uitgebreid aan bod: systematiek en aanverwanten soorten, voorkomen en het bestand in Europa, biotopen, opsporen van vogels, broed- en sociaal gedrag, rui, balts, trek, voedsel en natuurlijke vijanden.

Het is geen streng wetenschappelijk rapport, maar veeleer een vulgariserend verslag en een sfeerschepping bij ontmoetingen met die vogel in verschillende typische terreinen.

Beginnende vogelaars en leden die zich bijzonder interesseren voor de avifauna van de Zuid-Europese broedterreinen zullen hierin gegevens vinden om Grielen terug te vinden, hun gedragingen wat beter te kunnen plaatsen en een indruk te krijgen van de betekenis van de gebieden waar nog Grielen nestelen.

De tekst is onderhoudend en bevat anekdotes die de Griel tekenen als geheimzinnige vogel maar dankzij de schrijver worden toch enkele geheimen prijsgegeven. Het boek wordt geïllustreerd met een aantal litogravures van de auteur. Robert De Lust bezit niet alleen een typische schrijfstijl maar heeft bovendien duidelijk ook grafische kwaliteiten. Het boek is te verkrijgen in de Wielewaal-boekhandel te Turnhout voor de uitzonderlijk gunstige prijs van 320 F Mediterraan-warm aanbevolen.

WANDELAAR IN NETELAND

Jan Flips

Aan de hand van 130 dagtochten die hij maakte in het bekken van de 2 Netten, stelde de auteur een boek samen met de beschrijving van een 40-tal wandelingen in deze streek van Hechtel tot Rumst. Het gaat hier evenwel niet om een gedetailleerde wandelgids.

De auteur besteedt veel aandacht aan landschap, fauna en flora, en ook aan de talrijke reservaten die in de streek te vinden zijn (de conservators van de Tikkebroeken moeten dringend hun bramen eens kappen) maar vermeldt tussendoor ook andere bezienswaardigheden (watermolens, musea....).

Het boek is geïllustreerd met foto's, tekeningen en aquarellen. Spijtig dat enkele foto's slecht gekozen zijn, b.v. een Zilvermeeuw bij een gedicht over het staatsreservaat Zwart Water te Lichtaart met zijn kokmeeuwenkolonie. Het is dikwijls moeilijk aan de hand van een kleurenfoto tot een juiste determinatie te komen, maar op pag. 132 staat vast geen Wederik en Bruin Zandooje afgebeeld, zoals vermeld. Het gaat wel om een Guldenroede- en een Erebia-soort. Regelmatig klaagt de auteur de verloedering aan van de natuur en landschap die ook in de Kempen steeds verder om zich heen grijpt. Een boek dat uitnodigt om een aantal van die tochtjes zelf eens te proberen.

HET BOSDECREETBOEK

Ferdie Janssens en Jan De Schuyter

In de rubriek "Uit het Wetstraatje" van het novembernummer 1990 gaf Ir. Sylvester Tys een uitgebreide toelichting bij het nieuwe bosdecreet dat op 31.5.1990 werd aangenomen door de Vlaamse Raad. Onlangs verscheen bij de Uitgeverij Vanden Broele "Het bosdecreetboek" in losbladig systeem.

De kern van het bosdecreet is de invoering van het beheersplan, ook voor de privé-bossen. Met het oog op een efficiënt bosbeheer bepaalt het beheersplan o.m. de kappingen, de nieuwe aanplantingen in tijd en ruimte en de te realiseren functies in het bos.

Twee auteurs-vakspecialisten ter zake, ir. Ferdy Janssens en ir. Jan de Schuyter, bespreken het bosdecreet artikel per artikel. Het boek zal de lezer dan ook een stevige houvast bieden bij confrontatie met de nieuwe wetgeving. Zo wordt de lezer op de hoogte gebracht van de belangrijke technisch-logostieke, geldelijke en administratieve faciliteiten en de manier waarop deze steun kan verkregen worden.

Het losbladig karakter van deze uitgave en de functies van de auteurs verzekeren u ervan steeds en direct op de hoogte te zijn van de nakende uitvoeringsbesluiten, alsook van de aankomende rechtspraak en de mogelijke wijzigingen in de randwetgeving (bvb. de successierechten).

Deze praktische en artikelsgewijze bespreking van de nieuwe boswetgeving wordt hét handboek bij uitstek voor boscigenaars, bosbeheerders, notarissen, rechters, advocaten, natuurliefhebbers en beschermers, de ambtenaren van Waters en Bossen.

Het Bosdecreetboek, ir. F. Janssens en ir. J. De Schuyter, Uitgeverij Vanden Broele, Hoge Weg 12, 8200 Brugge, Tel. 050/31 82 30 - Fax. 050/31 17 44. 230 Blz. Prijs: 1550 F, incl. BTW, excl. verzendingskosten.

DE MYCOFLORA VAN HET ZOERSELBOS

I. Antonissen, A. De Haan, H. De Meulder, K. Van de Put.

Het jongste nummer (15) van Sterbeekia, blad van de Antwerpse Mycologische Kring, is volledig gewijd aan de zwammenflora van het Zoerselbos (prov. Antwerpen). Na een korte inleiding over hun werkwijze en over ligging, geschiedenis, vegetatie enz. van dat ± 600 ha grote boscomplex geven de auteurs vervolgens een uitgebreide beschrijving van een aantal interessante of zeldzame soorten. Een volledige opsomming wordt niet gegeven. Vanaf 1982 tot heden werden er tijdens 315 tochten liefst 1316 soorten hogere fungi (en slijmzwammen) geïnventariseerd. Een en ander wordt overvloedig geïllustreerd met tekeningen en enige foto's

Een vervolg op dit artikel wordt voorzien, met o.a. bijdragen over boleten, russula's enz.

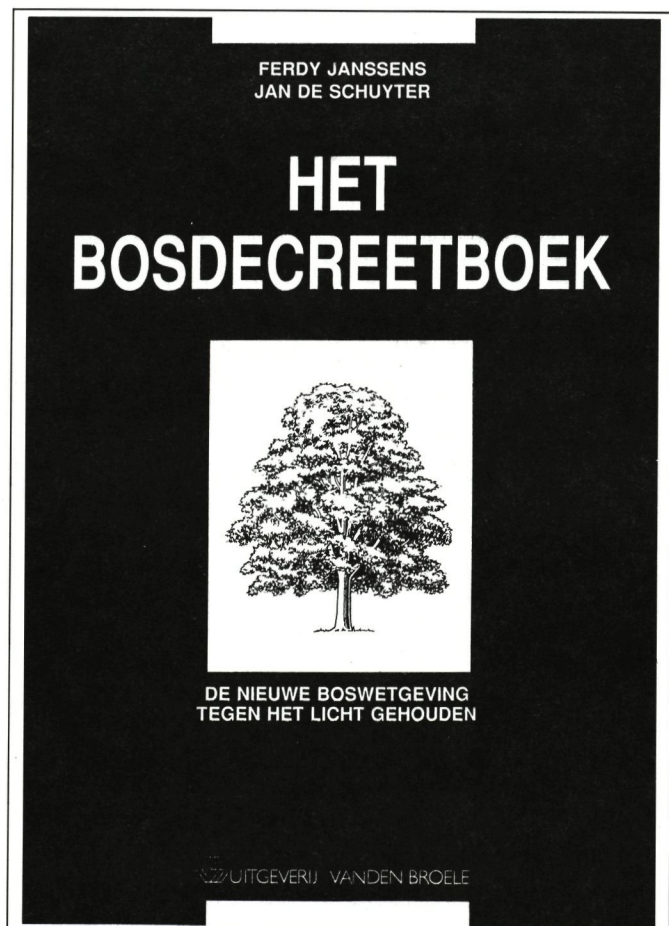
Wie geïnteresseerd is in dit nummer, wendt zich best tot Dhr A. De Haan, Bezemheidelaan 6, 2920 Kalmthout (tel. 03/666 91 34)

ZOEKERTJE

TE KOOP:

MICROSCOPEN

Zeiss bino: met aanpassing voor polarisatie	45.000 F
Reichert bino: met adapter voor fotografie	17.000 F
SPENCER MICROTOOM ook geschikt voor hout	15.000 F
LICHTBRON VOOR BOVENVERLICHTING 60 en 100 W	12.000 F
Te bevragen: Mark Mostinckx, Heistraat, Wilrijk, tel. 03/830 13 33	

FIR

beschermt Lammergier in de Spaanse Pyreneeën

Het Fonds voor de Instandhouding van de Roofvogels bestaat 10 jaar. In het vorig nummer werd reeds één van hun projecten toegelicht, nl. het behoud van de Zeearend in Joegoslavië. In een tweede artikel bespreekt [W. Suetens](#) zijn zorgenkind de Lammergier.

De Spaanse Pyreneeën herbergen veruit het voornaamste bestand van de Lammergier in Europa, de Sovjet-Unie inbegrepen. De toestand van deze uiterst bedreigde roofvogel op ons

continent, kan namelijk als volgt worden samengevat:
Franse Pyreneeën: 11 broedparen
Spaanse Pyreneeën: 40 bezette territoria, waarvan 33 broedparen

Lammergeier: volwassen + jong

Foto: W. Suetens

Corsica: 10 à 12 broedparen (lage resultaten)

Griekenland, Kreta en de Balkan: 20 à 25 broedparen

Kaukasus: 5 à 10 broedparen.

De Pyreneeën zijn dus goed voor 50 %, en de Spaanse zijde alleen voor nagenoeg 40 % van het broedvogelbestand in geheel Europa.

Onder de leiding van Rafaël Heredia wordt sinds vele jaren een actie gevoerd om dit Spaanse bestand te inventariseren, te bestuderen, te bewaken, en om tenslotte beleidsmaatregelen uit te werken om het aantal broedparen te doen toenemen.

Door strikte bewaking werd bereikt dat het aantal uitvliegende jongen de laatste vijf jaren schommelde tussen 22 en 29 (25 in 1989).

Toch kan de mislukking van 5 tot 10 horsten per jaar aan menselijke oorzaken worden toegeschreven:

- hetzij rechtstreekse verstoring, door plundering van het nest (er bestaat een internationale sluikhandel in eieren en jagen), wederrechtelijk afschot en vergiftiging, onverantwoorde storing door ongedisciplineerde, onbevoegde en ongeoorloofde fotografen, cineasten, ornithologen en/of ringers;
- hetzij onrechtstreekse verstoring door alpinisten, valschermpringers, delta-vliegers en ongewild verlies door slecht geïsoleerde of slechts geplaatste hoogspanningsleidingen.

Dank zij de bewaking is de eerste reeks oorzaken afgenomen, doch de tweede vertoont een alarmerende tendens tot verhoging.

Bij een soort met een laag voortplantingsritme (één jong) en een trage ontwikkeling tot geslachtsrijpheid (7 jaren), is het van wezenlijk belang de sterfte van de jonge, nog niet geslachtsrijpe vogels te drukken.

Jonge Lammergeieren vertonen een uitgesproken neiging tot rondzwerven en vallen vooral tijdens deze lange tochten ten offer aan afschot, vergiftiging en dood door contact met hoogspanningskabels.

Om dit te vermijden worden in het gebergte zelf speciale voederplaatsen voor Lammergeieren ingericht: deze zijn verschillend van de gewone gierenvoederplaatsen zowel wat de ligging als wat het aangeboden voedsel betreft.

Het FIR-België verleent sinds zes jaren een prioritaire steun aan deze actie door een niet onbelangrijke financiële bijdrage en door de aankoop van een terreinwagen voor het vervoer van het voedsel naar de ver in het gebergte gelegen voederplaatsen.

Op deze wijze wordt het zwerven van de jonge vogels ingrijpend tegengegaan. In hun onbedrevenheid bij het verzamelen van prooien zijn zij immers in de eerste plaats op deze nieuwe voedselbronnen aangewezen.

Door het merken van jonge vogels werd aangetoond dat zij trouwe bezoekers zijn van de voederplaatsen, en dat ze op die wijze op veilige plaatsen hun eerste winters kunnen overleven. Van de zes, gedurende de laatste drie jaren gemerkte, jonge vogels, heb ik er zelf, op nauwelijks een paar dagen tijd, niet minder dan drie met regelmaat op de voederplaatsen aangetroffen (een onvoorspelbaar hoog, betekenisvol percentage).

Wil het natuurmonument de Lammergeier bewaard blijven voor West-Europa, dan is uw steun aan deze actie dringend gewenst. Stort op rekening 293-0212163-79 bij de Generale Bank, van het Fonds voor de Instandhouding van de Roofvogels, met vermelding: "een botje voor de Lammergeier". Hij is er u, met een krop in de keel, bij voorbaat zeer dankbaar voor!

W. Suetens, Molenheidebaan 121, 3191 Hever

Een gloednieuw recept van de redactieraad: Gewone ossetong en Wilde peer

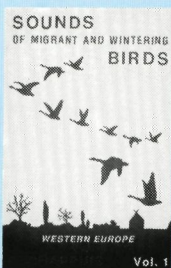
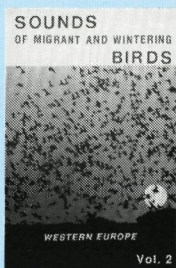
Paul van den Bremt

Nee, beste lezer, dit is geen aanhef van een ietwat bizarre culinaire rubriek. Gewone ossetong en Wilde peer figureren echter beide als soortnamen van planten in de *Naamlijst van de flora van Nederland en België* (zie *Gorteria*, 13 (1986), 87-170). Deze naamlijst uit 1986 was het resultaat van een werkgroep van bevoegde floristen uit Noord en Zuid, waaraan zowel het Rijksherbarium van Leiden meewerkte als de Nationale Plantentuin van Meise. Nederlandse en Vlaamse plantnamen werden toen op elkaar afgestemd. Men besloot bovendien bij de uitgave van een nieuwe flora in Nederland en België nog enkel deze naamlijst als leidraad te gebruiken. In de recente uitgaven van de flora's van België (*De Langhe, J.E. e.a. (1988), tweede druk*) en Nederland (*van der Meijden, R. (1990) Heukels' Flora van Nederland, 21e druk*), worden dan ook stevast de namen van de *Naamlijst* gehanteerd. Ook bij de uitgave van het derde

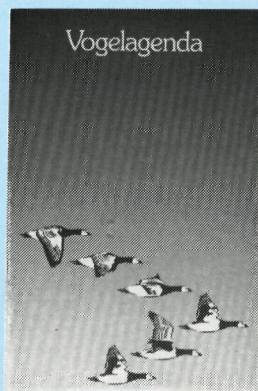
deel van de *Nederlandse Oecologische Flora (Weeda e.a., 1988)*, hield men zich aan de gemaakte afspraken. In de laatste Nederlandse versie van de Belgische flora werden zowat 470 Nederlandse namen gewijzigd. **Let wel:** bij een tweeledige benaming zoals in de bovenstaande voorbeelden, **wordt het tweede lid steeds met een kleine letter geschreven** en dit overeenkomstig de binaire wetenschappelijke benaming. De redactieraad heeft besloten de richtlijnen van de *Naamlijst*, vanaf 1991, volledig over te nemen, de kleine letter van de tweeledige namen inbegrepen. Alle toekomstige auteurs dienen hiermee rekening te houden. Ter wille van de uniformiteit zullen ook alle tweeledige soortnamen van dieren op een analoge wijze worden geschreven. En zo wordt het Wilde eend door analogie met Blauwe bosbes of Bruine kikker naar analogie van Groene munt. En nog 'ns: dit is geen culinaire rubriek...

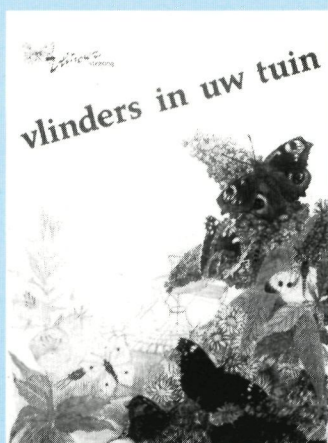
UIT ONZE BOEKHANDEL

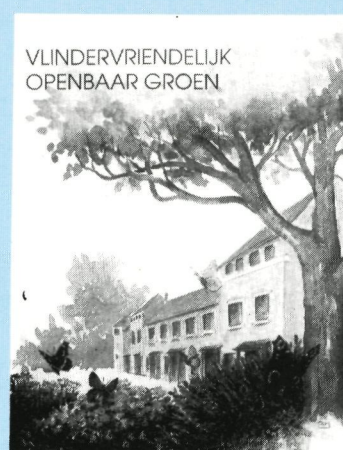
De geluiden van doortrekkers en overwintersaars nu op 2 muziek-cassettes, met begeleiding tekst-boekjes 1130 F

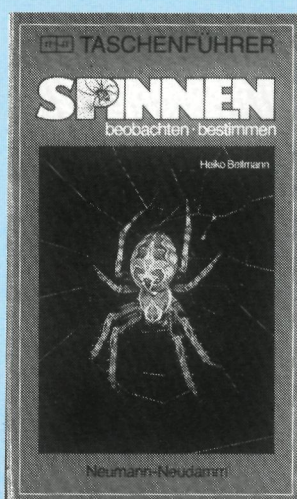
Een vogel-zakagenda met veel informatie 325 F

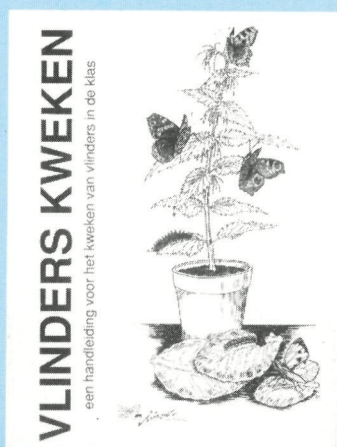
Met tuinontwerpen, lijst van nectar- en waardplanten 239 F

Voorlichting, beheersmaatregelen en -adviezen 475 F

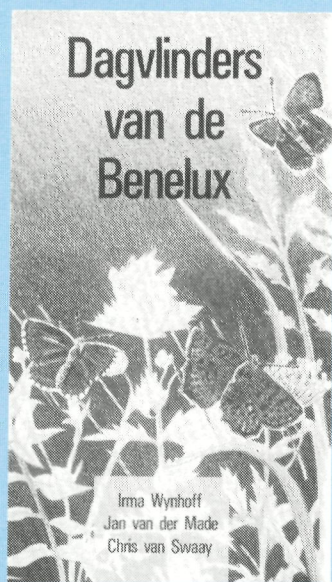
Boordevol kleurafbeeldingen, met determinatiesleutel, zelfs a.h.v. het web. (Duitstalig) 659 F

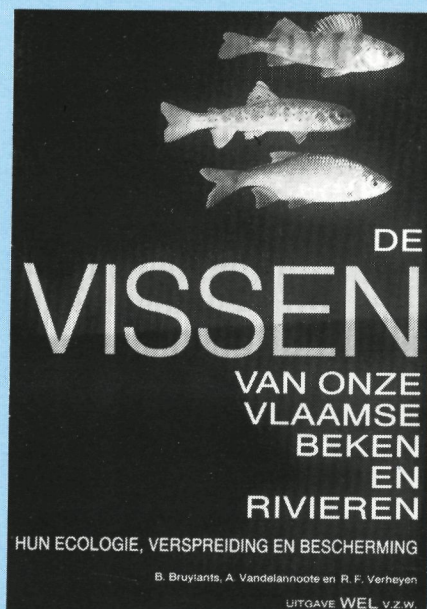
Met beschrijving van de kweek van het Groot koolwitje, de Kleine vos, de Atalanta en de Dagpauwoog 140 F

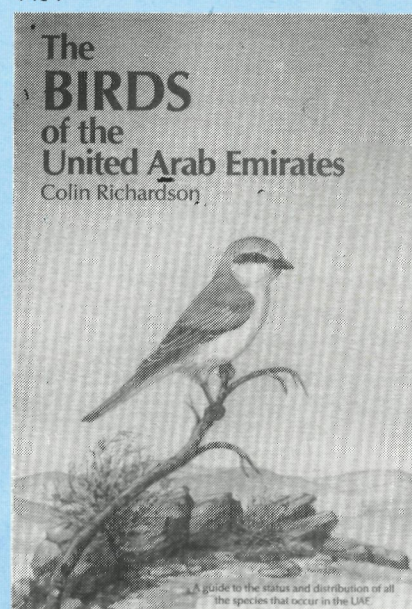
Een topper voor de milieuvriendelijke tuinier 425 F

Een nieuwe uitgave van de KNNV Vlinderstichting 849 F

Soortbeschrijvingen, ecologie en bescherming 1295 F

360 vogelsoorten, 300 verspreidingskaarten, 100 kleurenfoto's, wegwijzers 1090 F

→ 10% korting voor alle Wielewaalleden, vrachtkosten worden aangerekend.

→ Voor alle inlichtingen en bestellingen: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout, 014/41.22.52

Transcontinental Natuurreizen

stelt volgende begeleide natuurreizen aan U voor:

- Noord-Griekenland: april '91	- Grote Walvistrip Noord-Amerika: september '91
- Polen: mei '91	- Argentinië: Allerheiligen '91
- Kenya: juli '91	- Antarctica: februari '92

Gratis prijsofferte voor individuen en groepen.

Onze gedetailleerde programma's zijn gratis te bekomen bij: **TRANSCONTINENTAL**

Dhr. G. Broddelez - Nederkouter 59 - 9000 Gent - Tel. 091/25 47 11

Wij wachten met spanning
op hen die hun lidmaatschap voor 1991
nog niet hernieuwden.

Voor 500 F op rek. nr. 230-0524745-92
t.n.v. De Wielewaal Turnhout hoort U er weer
voor een heel jaar bij!

